

ACADEMIA ROMÂNĂ

CORRESPONDENȚA

DOMNILOR ȘI BOIERILOR ROMÂNI

CU METTERNICH ȘI CU GENTZ

INTRE ANII 1812—1828

DE

IOAN C. FILITTI

EXTRAS DIN:

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE

Seria II. — Tom. XXXVI.

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp. și C. SFETEA

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1914.

37.192

Prețul 50 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I :

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 2.—

Tom. XXI—XXX. — Desbaterile și Memoriile Academiei în 1898—1908.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 2.—

Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 5.—

• *XXXI. — Memoriile Secțiunii Istorice* 10.—

Patruzeci și doi de ani de domnie a Regelui Carol I, de *D. Sturdza*. —,20

Un proces de sacrilegiu la 1836 în Moldova, de *Radu Rosetti* —,50

Letopisețul lui Azarie, de *I. Bogdan* 1,60

Cum se căutau moșile în Moldova la începutul veacului XIX.

Condica de răfucală a Hatmanului Răducanu Roset cu vechilii

lui pe anii 1798—1812, de *Radu Rosetti* 1,50

Originile asiro-chaldeene ale greutăților romane, de *Mihail C. Sufu*. —,20

Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupațiunea rusească dela

1806—1812. I. Cauzele războiului. Începutul ocupației, de *Radu*

Rosetti 2.—

Negru Vodă și epoca lui, de *Dr. At. M. Marienescu* —,50

Criminalitatea în România, după ultimele publicațiuni statistice,

de *I. Tanoviceanu*. —,30

Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812.

II. Negotierile diplomatice și operațiunile militare dela 1807—1812.

Amănunte relative la ambele țeri, de *Radu Rosetti* 1,50

Unioniști și separatiști, de *A. D. Xenopol* —,50

• *XXXII. — Desbaterile Academiei în 1909—1910* 5.—

• *XXXII. — Memoriile Secțiunii Istorice* 14.—

Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespon-

dente diplomatice străine. I, 1700—1750, de *N. Iorga* —,50

Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812.

III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu*

Rosetti 1,60

— IV. Amănunte asupra Țerii-Românești dela 1808 la 1812, de

Radu Rosetti 2.—

Despre elementele cronologice în documentele românești, de *N.*

Docan. 1,20

Partidele politice în Revoluția din 1848 în Principatele Române,

de *A. D. Xenopol* —,50

Studii privitoare la numismatica Țerii-Românești. I. Bibliografie

și documente, de *N. Docan* —,60

Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre după corespon-

dente diplomatice străine. II, 1750—1812, de *N. Iorga* —,80

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului.

I. Înainte de 1 Iunie 1858, de *Radu Rosetti*. 1,60

Marele spătar Ilie Țifescu și omorirea lui Miron și Velișco

Costin, de *I. Tanoviceanu*. —,50

Luptele dela Ogretin și Teișani din zilele de 13 și 14 Septem-

vrie 1602 (7111), de *General P. V. Năsturel* —,50

Conflictul dintre guvernul Moldovei și mănăstirea Neamțului. II.

După 1 Iunie 1859, de *Radu Rosetti* 1,50

Din amintirea unui boier Moldovean din jumătatea întâi a vea-

cului XIX, Dimitrie Ghițescu, 1814—1878, de *A. D. Xenopol* —,70

«Doamna lui Ieremia Vodă», de *N. Iorga* 1.—

Sociologia și socialismul, de *A. D. Xenopol* —,20

Despre metoda în științe și în istorie, de *A. D. Xenopol* —,20

Țara Severinului sau Oltenia, de *Dr. At. M. Marienescu* —,50

• *XXXIII. — Desbaterile Academiei în 1910—1911* 4.—

• *XXXIII. — Memoriile Secțiunii Istorice* 12.—

Francisc Rákóczy al II-lea, înviatorul conștiinței naționale ungu-

rești și României, de *N. Iorga* —,40

Un călător italian în Turcia și Moldova în timpul războiului cu

Polonia, de *N. Iorga* —,30

Două documente privitoare la revolta boierilor din țara Făgăra-

șului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510,

de *Ioan Pușcariu* —,20

Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țerile noastre, de *N. Iorga* 1.—

Câteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică, de

N. Iorga —,20

Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene.

Luarea Basarabiei și Moruzestii, de *N. Iorga* —,40

Inu.A.41.661

15272792

712

B.C.U. Bucuresti

C111841

CORRESPONDENȚA DOMNILOR ȘI BOIERILOR ROMÂNI CU METTERNICH ȘI CU GENTZ

INTRE ANII 1812—1828

DE

IOAN C. FILITTI

Ședința dela 16 Maiu 1914.

Donațiunea Măiorescu

I. Considerațiuni generale asupra acestei corespondențe.

Când Rusia, urmărind aplicarea planurilor ei orientale, își îndreptă privirile asupra imperiului otoman, ea întâlnește în calea aspirațiilor ei tendințele rivale ale monarhiei habsburgice. Rivalitatea celor două împărății, — manifestată prin înțelegeri menite a stânjeni acțiunea fiecăreia — sluji cauza otomană și, în primul loc, a principatelor române, cele mai expuse.

Instalarea consulilor în a doua jumătate a sec. XVIII-lea avea o menire economică, dar și politică (1). La 1789, Suedia sfătuiă pe Turci să oprească instalarea consulilor străini în principate, ei nefiind decât «niște agenți dușmănoși și niște intriganți, cari găsesc cu atât mai mulți prieteni cu cât Domnii greci sunt prea dispuși să asculte șoaptele perfide ale curților din Viena și Petersburg.... Interesele negoțului nu sunt decât un simplu pretext» (2). La rândul lor, Domnii aveau agenți, mai ales la Viena, îmbrăcați în haina neguțătorească. Așa au fost, spre pildă — spre a nu ne depărtă prea mult de timpurile de cari ne ocupăm — la 1782, 1783 și în vremea lui Mavrogheni (3), Ioan Hagi Moshu — mai târziu vel vistier —

(1) Vezi însemnata prefață a d-lui Iorga la *Hurmuzaki*, X, pag. XXVII sq.

(2) Testa, *Recueil des traités de la Porte ottomane*, IX, 172.

(3) Rap. din 4 Oct. 1782 și 23 Iunie 1783 ale lui Raicevici c. Kaunitz (*Ac. Rom. Rap. eons austr.*, vol. I; și *Hurmuz. X*, 289.

11841

fratele bancherului vienez Pantazi Moshu și ginerele medelnicerului Mihalache Ștefănescu și al medelniceresei Sultana (1); la 1793, negustorul Dimitrie Teodor, zis Slătineanu (2), om al unuia Sterie Costea și «negustor pământean de aici» (3); puțin în urmă alt negustor, Grigore Cariboglu (4). La 1805, spion oficial al Moldovei la Viena era un oarecare Armaxaris, care înlocuia pe «Grégoire Demeter» (5). Nici idea unor corespondenți străini nu era nouă, și Gentz, de care ne vom ocupa în curând, avusese predecesori prusieni (6).

Vecinătatea, marele număr de sudiți austriaci la noi, relațiile comerciale stabilite prin casele grecești din Viena și prin coloniile germane din Iași și București, proviziile de grâne ce Bucovina și Ardealul trăgeau din principate, urmărirea dezertorilor austrieci fugiți dincoace de Carpați, — stabiliau, în mod firesc, relații apropiate între Austria și țerile române (7). Dar și interesele de înaltă politică ale Austriei o îndemnau să urmărească de aproape cele ce se petreceau în principate, bulevardele înaintate ale împărăției turcești, după cum și această împărăție avea interes să cunoască în amănunțimi desfășurarea acțiunii diplomatice la curtea din Viena.

Vastele proiecte orientale ale țarului rusesc, dela Tilsit încoace, alarmară pe Austria în cel mai înalt grad. Ocupația principatelor fu rău văzută la Viena. Când legăturile dintre Napoleon și Alexandru se rupseră pentru totdeauna, faimosul Metternich, urmaș al lui Stadion, se află un moment în grea cumpănă. Din cauza intereselor occidentale ale monarhiei, ar fi fost dispus să dea concurs țarului; interesele orientale însă, îl îndrumau de partea lui Napoleon. Îndoitul joc la care recurse atunci Metternich, iese din cadrul subiectului nostru (8); trebuie să reținem însă tratatul din Martie 1812, prin care Franța și Austria garantau integritatea imperiului otoman pentru cazul când Poarta ar reîncepe războiul cu Rusia (9). După evenimentele a căror concluzie a fost tratatul dela București din

(1) Urechia, *Ist. Rom.*, IV, 398.

(2) Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. XVIII*, II, 434 n. 2.

(3) Urechia, *l. c.*, I, 418. Fără nici o legătură cu familia boierească cu acelaș nume.

(4) *Hurmuz*, X, 517 nota.

(5) Iorga, *l. c.*, II, 38.

(6) Iorga — *Hurmuz*, X, XLVIII -- IX.

(7) *Ibid.*, XXX — I.

(8) Albert Sorel, *Un confident du Prince de Metternich*, in *Revue des Deux Mondes*, 15 Dec. 1876.

(9) Neumann, *Recueil de traités*, II, 358.

16/28 Maiu 1812, preocuparea constantă a Austriei a fost ca nu cumvă țarul Alexandru, victorios asupra lui Napoleon, să reieă proiectul dela Tilsit și să nimicească influența orientală a Austriei. Dela 1812 deci, crezul politicei orientale a Austriei este păstrarea integrității Turciei, apărarea imperiului otoman contra încălcărilor Rusiei (1).

Atât ar fi fost de ajuns pentru ca Poarta, pusă în cunoștință de cauză, să fi căutat o apropiere de guvernul din Viena. Dar prestigiul Austriei, după 1812, mai aveă și altă explicație. In acea epocă Austria eră singurul stat «ai căruia cărmuitori perseverau într'un acelaș principiu neclintit, pe când în toate celelalte țeri ale continentului, cărmuitoarii erau nesiguri, nu se hotărau să aleagă între regimul, ideile și oamenii trecutului și ai epocii nouă». Acestor împrejurări s'ar fi datorind, după observația lui Gervinus (2), «influența preponderantă și puterea diriguitoare» a Austriei în Europa între 1812 și 1823, sau chiar până la moartea țarului Alexandru I. Acesta însă căută și el, după căderea lui Napoleon, să «dea Rusiei preponderența incontestabilă pe care Franța o avusese în Europa» și socotesc că Gervinus (3) greșește crezând că Metternich nu se prea turbură de ceea ce califică de «verbiage» al unui monarh cam visător. Sub aparența de nepăsare, cancelarul austriac eră foarte îngrijat, mai ales în preajma anului 1818, ca nu cumvă să reînceapă un războiu ruso-turc, care să aducă atingere integrității otomane. Se temeă foarte, din potrivă, că monarhul «visător» va ascultă în cele din urmă glasul, ce începeă să se ridice, al creștinilor din imperiul otoman (4).

* * *

In asemenea împrejurări, sultanul simți, la 1812, nevoia de a se apropiă de Austria. Insărcină pe Ioan Caragea, numit Domn în Țara-Românească, să găsească un corespondent și să trimită Porții, printr'un om de încredere, — Hekim bașa Masud Effendi — știrile ce va căpătă asupra politicei curților dela Nord (5). Corespondentul fu în curând găsit în persoana cavalerului de Gentz, și astfel se născu corespondența de care ne vom ocupa.

(1) P. raporturile Austriei cu Rusia la 1812, *Hurmuz.*, S. I., 666—7, 672, 674—5, 729.

(2) *Hist. du XIX-e Siècle*, V, 246—7.

(3) *L. c.* 297—8.

(4) Albert Sorel, *l. c.*

(5) *Ibid.*

Correspondența lui Gentz cu Domnii români a fost publicată, în parte, de Contele Prokesch-Osten, fiul unui contemporan al lui Metternich, sub titlul: *Dépêches inédites du chevalier de Gentz aux hospodars de Valachie* (1).

În biblioteca Academiei Române, secția manuscriselor, se păstrează, pe de o parte, un mare număr de scrisori originale ale lui Gentz, — adică scrisori în cari formula de politeță finală și semnătura sunt autografe, — iar, pe de altă parte, copiile aceluiași scrisori și ale multor alora, edite și inedite. Originalele și còpiile sunt împărțite între mai multe grupuri de proveniențe deosebite. Unul este format de hârtiile dăruite Academiei de d-l Prof. Dr. Ion Cantacuzino, nepot de fiică al cunoscutului Neculai Mavros, de care se vorbește ceva în scrisorile lui Gentz și care, în epoca regulamentară, a jucat un rol însemnat. Alt grup este alcătuit din hârtiile învățatului beizadea Nicolae Suțu, fiu al lui Alexandru Vodă cu care Gentz a fost în corespondență. Acest manuscris cuprinde trei volume, numerotate 1.025—1.027. Al treilea grup, mai puțin însemnat, îl formează manuscrisul dăruit Academiei de fostul consilier la Curtea de Casație, Prodan.

În prefața publicației sale (2), Prokesch-Osten spune că a omis cu dinadinsul părți din scrisorile lui Gentz, sau chiar scrisori întregi, cari nu păreau că aruncă o lumină nouă asupra evenimentelor îndeajuns cunoscute din alte izvoare. Din comparația minuțioasă a manuscriselor citate cu publicația lui Prokesch-Osten, rezultă că scrisorile sau părțile din scrisori omise de acesta nu prezintă, — cu excepția câtorvâ pe cari le-am publicat, nu de mult (3), și a celor ce se vor semnală aci, — absolut nici un interes din punctul de vedere al istoriei principatelor.

Gentz scria mult și cu ușurință. El ținea, firește sub controlul lui Metternich, pe Domnii români în curent cu întreaga politică europeană. Din punctul de vedere al istoriei generale, corespondența publicată de Prokesch-Osten are mare preț. Dar și din acest punct de vedere, mi se pare că părțile omise de editor pot rămâne uitate în praful arhivelor.

Domnii români corespundeau însă uneori și direct cu Metternich. Tot la Academia Română, în ultimul volum din seria rapoartelor consulilor austriaci, s'au păstrat còpii de pe o parte măcar a ace-

(1) Paris 1876—7, 3 vol.

(2) Vol. I, p. X.

(3) În *Convorbiri lit.*, Maiu 1911, p. 555 sq.

stei corespondențe. Pe lângă scrisorile către cancelar, se găsesc acolo și câteva, foarte puține, către Gentz, deși corespondența Domnilor cu acesta va fi fost destul de urmată. De altfel, dacă informațiile lui Gentz puteau fi prețioase pentru Domnii români și pentru Poartă, răspunsurile Domnilor puteau fi și ele adeseori folosite de Gentz. Dovadă o scrisoare autografă a acestuia (1), datată din Viena, 4 Oct. 1820, în care mulțumește Domnului Țerii-Românești pentru informațiile privitoare la întreprinderile lui Ali Pașa: «C'est à la communication précieuse de V. A. que nous devons les premières nouvelles exactes que nous ayons eues ici par rapport à cet évènement». Prokesch-Osten spune, în prefața publicației sale, că deși avea la îndemână scrisorile Domnilor către Gentz, nu le-a publicat, socotindu-le fără însemnătate.

Mai trebuie amintit că Gentz a alcătuit și niște studii istorice asupra principatelor, studii rămase manuscrise printre hârtiile lui Prokesch (2).

Din cercetarea acestor izvoare am cules câteva amănunte istorice pe cari, socotindu-le interesante, le dau aci, grupate după natura lor.

II. Corespondența politică a Domnilor.

I.

Numirea lui Ion Caragea în scaunul Țerii-Românești eră opera lui Halet Effendi, care se opusese la încheierea Tratatului dela București, și spunea despre această numire: «j'ai versé de l'eau de souffre dans les racines des princes Moruzi» (3). La 26 Oct. 1812, aflându-se încă la Constantinopol, Caragea anunță lui Metternich numirea sa ca Domn al Valahiei. Exprimă dorința de a putea da curții austriace «dovezi ale dorinței ce l-a însuflețit totdeauna de a contribui la păstrarea raporturilor mulțumitoare ce din fericire s'au așezat, mai ales în ultimele vremuri, între amândouă împărățiile» (4). Ca cheazășie a simțimintelor sale se referă la mărturia internunțului austriac la Constantinopol (5). La 30 Noemv. (12 Dec.), Caragea scria din nou lui Metternich, arătându-i iarăș prețul ce

(1) Ms. Cantacuzino, f. 228, Cf. Hurmuz., S. I², 747.

(2) Prokesch, *Aus dem Nachlasse Friedrichs von Gentz*, T. II, p. 161 nota.

(3) Hurmuz., S. I², 731—2.

(4) Rap. cons. austr., ultimul volum.

(5) Cavalerul de Stürmer. Iorga, *Acte și fragm.*, II, 453.

puneà a întrețineà relații cu dânsul și «dorința vie de a-i scrie cât mai des». Tot odată noul Domn trimiteà la Viena, sub forma unui «commissaire qui résidât à Vienne pour quelques emplettes et autres petites affaires qui me regardent», pe Constantin Ștefan Bellio, în favoarea căruia cereà cancelarului «intrare liberă și sprijinul necesar în tot ce este de resortul lui» (1).

Tânărul Constantin Belu, trimisul lui Vodă, erà fiul lui Ștefan Belu, una din acele unelte de jaf ale Domnului, «ce nici boieri au fost vreodată, nici neam boieresc», cari revin des, cu titlul de jacași de frunte ai țerii, în comediile lui Iordache Golescu (2), sau cad sub blestemul lui Naum Râmnicianul (3). Izvoarele grecești abià amintesc de acest nume și încă numai în a doua jumătate a sec. XVIII-lea (4). La sfârșitul aceluia veac, trăiau la București doi Belu. Unul, Constantin, neguțator, cetitor și traducător de cărți (5), erà, la 1812, așezat la Viena, fără baronie încă, și sevestră niște marfă a unui debitor fugit în Țara-Românească (6). Celălalt Belu, Ștefan, erà medelnicer la 1801 (7), paharnic la 1811, când și obține certificatul de «patriot al prințipatului Valahii», adică împământenirea «pentru buna viețuire a familiei lui» și atestat că-i «de bun neam» (8). Caragea numi pe Ștefan Belu ajutor al noului vistier Grigorie Brâncoveanu, înlocuitorul lui Filipescu (9). De acum drumul spre mărire și avuție erà deschis. Ștefan Belu moștenise și ceva avere dela un unchiu al său, Daniil Ecsarhu, arhieru cu titlul de Zihnon, prin testament al acestuia din 1792 (10).

Metternich răspunse lui Caragea la 18 Decemvrie: «Niciodată relațiile dintre împărăția Austriei și Sublima Poartă n'au fost mai prietenești ca în vremea din urmă. Stima reciprocă a auguștilor noștri suverani, unită cu identitatea cea mai desăvârșită a intereselor, nu pot decât să întărească asemenea fericite legături» (11). Cu suirea în scaun a lui Caragea, agenția Austriacă se reinstalează

(1) Rap. cons., l. c., f. 5.

(2) N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic I. G.*, 1910, pag. 50 sq, 59, 113 sq.

(3) Erbiceanu, *Cronicarii greci*, pag. XLVII.

(4) *Ipiroticele lui Lampridi*, broșura Curentiace, p. 69 n. și broșura Zagoriace, p. 49 n.

(5) Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. XVIII*, II, 36, 38.

(6) Urechia, *Ist. rom.*, XI, 513.

(7) *Ibid.*, VIII, 43; XI, 416.

(8) *Ibid.*, XI, 714 și IX, 632.

(9) Rap. al lui Fleischhagl, la Acad. Rom.

(10) Creșterea colecțiilor, XXII, 101—2, Doc. familiei Belu.

(11) Rap. cons. vol. ultim.

la București. În Iulie 1812, amiralul Ciceagov invitase, într'adevăr, prin notă oficială, pe consuli austriaci și francezi în principate să părăsească posturile lor, reședința mai departe fiindu-le cu neputință, în urma relațiilor de atunci dintre curțile lor și cea din Petersburg (1). Acum, la 27 Decemvrie, Caragea mulțumește (2) cancelarului austriac pentru scrisoarea ce-i trimisese cu prilejul sosirii la București a agentului împăărătesc Fleischhagl de Hakenau.

Metternich nu căută mult pe corespondentul politic de care avea nevoie Caragea. După lupta dela Wagram și tratatul de pace ce-i urmase, cancelarul inițiasă în secretele diplomației austriace pe Frederic de Gentz. Marea intimitate între ei începuse la 1811 și se întărise în epoca de turburări și pericole, când Napoleon somase Austria să-l ajute împotriva Rusiei (3). Născut la 1764, Gentz intrase, încă mai înainte de aceste împrejurări, în categoria «publiciștilor politici ale căror servicii sunt plătite de guverne». Voiă să trăească din larg în societatea atât de luxoasă a Vienei dela începutul sec. XIX-lea. Dispunând de mijloace proprii neîndestulătoare, Metternich îl scăpă de ruina desăvârșită, iar Gentz puse la dispoziția protectorului său «une plume exercée et obéissante». N'avea Gentz nici entuziasm, nici convingeri, nici aspirații înalte, dar avea o nevoie nesfârșită de bani (4). Caragea îl cunoștea indirect prin aceea că secretarul său, Niculae Rasti, era în curent cu o corespondență — neregăsită până azi — a fostului Domn Suțu cu agentul său la Viena, Tipaldo, care fusese în relații cu Gentz (5). La 27 Dec. 1812, Metternich vorbi lui Gentz de dorințele lui Caragea (6). Propunerea de a sluji interesele Domnilor români, cari aveau de sigur să-l răsplătească cu o dărnicie orientală, nu putea fi decât binevenită, și Gentz se puse cu grabire la dispoziția lui Caragea (7), scriindu-i încă din ziua de 27 Decemvrie 1812 (8).

* * *

(1) Iorga, *Acte și fragm.*, II, 485.

(2) Rap. cons., I. c.

(3) Albert Sorel, I. c.

(4) Challemel-Lacour, *Frédéric de Gentz*, în *Revue des Deux-Mondes*, Iunie 1868.

(5) Rap. din 20 Ian. 1813 al lui Fleischhagl, la Ac. Rom.

(6) Varnhagen, *Tagebücher von F. von Gentz*.

(7) Prokesch, *Dépêches*, I, pag. V.

(8) Klinkowström, *Briefe von Gentz*, Viena 1869. Cu privire la Gentz, în afară de izvoarele citate: Schlésier, *Mémoires et lettres inédits du chevalier de G.* — E. de Moiras, *Le chev. de G.* — Jakubenz, *Neue Briefe des Fr. von G.*

Primul raport politic al lui Gentz către Caragea este dela 2 Fevruarie 1813 (1). Ca mulțumire, Domnul trimite cancelarului două șaluri și o scrisoare (2) prin Ștefan Belu — tatăl tânărului acreditat la Viena, Constantin, — «que j'ai chargé de quelques commissions à Vienne et pour lequel j'ose réclamer votre protection». Metternich răspunde la 26 Martie, făgăduind sprijin lui Belu «dans les commissions mercantiles» și anunțând trimiterea unui «petit échantillon d'industrie autrichienne» (3).

Politica lui Caragea eră urmărită de aproape de consulul francez Ledoulx. Acesta, reîntors la București în Ianuarie 1813 (4), supraveghiă activitatea consulului rusesc a căruia influență i se părea a fi încă precumpănitoare (5). În curând avea chiar să învinoxăască pe Domn de a fi în totul la poruncile Rusiei (6). Caragea îl menajă și în Fevruarie 1813, îi ceru chiar o scrisoare de recomandăție către ambasadorul Otto, în favoarea agentului dela Viena, Belu. Ledoulx nu refuză, dar scrise totodată ambasadorului (7): «Mă grăbesc a vesti pe E. V. că prin acest canal se poate da uneori o bună îndrumare ideilor Domnului. Dar este bine a-și reaminti vechea zicătoare latinească : greca fides... etc». Se pare că bănuelile lui Ledoulx în privința legăturilor lui Caragea cu Rușii ajuseseră la cunoștința lui Metternich. Pe o scrisoare, al căreia conținut e greu de înțeles, adresată de Domn cancelarului la 28 August 1813 (8), se găsește însemnarea lămuritoare : «In Betreff des Herrn Ledoulx» (cu privire la d-l Ledoulx). Pe Ledoulx îl desemnează dar Domnul prin cuvintele : «cette personne qui n'est pas de mes amis», care are un «caractère difficile et à prétentions déraisonnables». S'ar părea că Metternich invitase pe Domn să menajeze susceptibilitatea consulului francez. Dar bănuelile acestuia nu erau lipsite de orice temei. Într'un raport din 19 Oct. 1813 (9), Fleischhagl arată că o scrisoare a lui Gentz către Caragea s'a pierdut. Alta a ajuns la destinație într'un plic cu si-

(1) Prokesch, *Dépêches*, I, 3.

(2) Datată 8/20 Fevruarie. Rap. cons. l. c., f. 11.

(3) Rap. cons. austr. Ultimul volum.

(4) Hurmuz. X. 493 n. 1.

(5) Hurmuz. S. I^o. 704.

(6) *Ibid*, 751.

(7) *Ibid*, 707.

(8) Rap. cons., l. c.

(9) Ac. Rom.

giliul oficial rusc. Asemenea împrejurări se explicau cu atât mai greu, cu cât corespondența se făcea prin Mattusch, șeful vămilei din Ardeal, care, dela Sibiu, o trimitea, prin poșta română, lui Rasti. Fleischhagl bănuia de tănuire sau pe Capo d'Istria, care se află pe atunci la Viena, sau pe Grigore Cariboglu, care ar fi vrut să fie el agentul lui Caragea și avea la București un frate, prieten cu beizadelele. Oricum, la sfârșitul lui Octomvrie relațiile Domnului cu curtea din Viena erau încă neturburate (1). La 15 Noemv., Caragea feliță pe cancelar pentru înălțarea lui la rangul de principe al Sf. Imperiu (2). Răspunsul lui Metternich e datat din Bar-sur-Aube (Franța), 5 Fevruarie 1814 (3).

În cursul anului 1814 însă, bănuelile lui Ledoulx aveau să găsească un temei mai sigur. Acesta scria lui Talleyrand la 27 August acel an: «Am fost informat că un oarecare Belio, agent secret al Domnului Caragea la Viena, s'a dus la Paris, sub pretext de a face oarecari pregătiri, dar că menirea adevărată a călătoriei sale este de a spionă» (4). În acele vremuri de intrigi nesfârșite, nici Domnul nu se încredea în cei ce-l încunjurau. Fleischhagl spune (5) că bănuia pe propriul său secretar, Rasti, de a fi vândut cauzei rusești. La 14 Sept., prin căpitanul Stürmer, Caragea mai trimite (6) lui Metternich «une pipe à la nouvelle mode de Turquie, et un morceau de bois d'aloès de la meilleure qualité», folosindu-se «de privilegiul ce avem noi, orientalii, de a putea aduce daruri aceluia, a căror prietenie și bunăvoință o dorim». Dar în curând un nor avea să treacă peste aceste strânse relațiuni.

În timpul negocierilor dintre aliați, la 1814, Metternich eră, mai mult ca oricând, de părere că Poarta otomană formează o contra-greutate esențială în echilibrul general al Europei. Eră hotărît să nu sufere ca Rusia să aducă vreo atingere intereselor turcești. Acest punct de vedere eră gata să-l sprijine, la nevoie, rupând chiar relațiile cu Rusia. Gentz (7) eră însărcinat să aducă aceste intenții ale cancelarului la cunoștința lui Caragea, pentru ca acesta, la

(1) Caragea c. Metternich, 25 Oct. 1813. Ac. Rom. Rap. cons. austr., I. c.

(2) *Ibid.*

(3) *Ibid.*

(4) Hurmuz. S. P. 752.

(5) Rap. din 24 Aug. 1814, la Ac. Rom.

(6) Ac. Rom. Rap. cons. austr. Ultimul volum.

(7) Scrisoare c. Caragea, 5 Fevr. 1814, în Prokesch, *Dépêches*, I, 54 sq.

rându-i, să informeze Poarta. Nu știu dacă va fi făcut ori nu Caragea demersuri în acest sens la Constantinopol, dar la 28 Sept. 1814 (1), Gentz se plângea că Domnul nu-i trimisese instrucții cu privire la interesele Porții în negocierile ce aveau să urmeze la Viena. De altă parte, curtea austriacă privia defavorabil planul țarului de a constitui un regat constituțional al Poloniei. La 6 Oct., Gentz insistă (2) din nou asupra nevoii grabnice ca Poarta să facă «vreun demers, de nu solemn, măcar hotărît, pentru a cere principalelor puteri să garanteze drepturile și posesiunile ei printr'un act formal». Tocmai pe când tăcerea Porții făcea mirarea cercurilor conducătoare din Viena, poliția austriacă descopere o intrigă a agentului muntean Constantin Ștefan Belu și justifică, astfel, bănuelile lui Ledoulx.

Spionagiul oficial eră în floare la Viena pe atunci. Dela împărat, trecând pe la cancelar, și până la cel de pe urmă călător în trecere prin oraș, nimeni nu eră ferit de supravegherea poliției oculte. Spionii erau, la rândul lor, spionați de alții, și se recrutau din toate clasele sociale. Neîncrederea eră generală. Așa și Caragea nu se mulțumise cu rapoartele lui Belu. Corespondențele lui Gentz și, pare-se, și ale altora, îl costau, zice-se, până la 300.000 lei vechi pe an (3). Printre corespondenți ar fi fost și un Prusian, diplomatul Piquot (4). Dar cei mai mulți nu erau, firește, mărturisiți. Astfel, în Ian. 1816, Caragea informează pe Fleischhagl că Senft, ambasadorul prusian din Țarigrad, i-a oferit ca corespondent pe fostul însărcinat cu afaceri Piquot, dar că a declinat această ofertă. (5). Am văzut că Belu eră bănuț. Poliția secretă austriacă, în fruntea căreia sta baronul Hager, puse pe Belu sub supravegherea unui domn von L., care oferă agentului român ajutorul său pentru traducerea în franțuzește a rapoartelor către Caragea. Belu căzu în cursă. Dobândi toată încrederea în colaboratorul său, și acesta putu află, astfel, că rapoartele lui Gentz se expediau prin Belu ; că acesta, înainte de a le expedia, le cetia și utiliză și, în fine, că Belu se hotărîse să treacă în serviciul rusesc, solicitând chiar, în acest scop, o audiență dela țar, prin mijlocirea principesei Bagration, spioană rusească la Viena. Belu își luase și copie de pe un raport din 18 Au-

(1) *Ibid.*, 104 sq.

(2) *Ibid.*, 117.

(3) Auguste Fournier, *Gentz und Bellio* în *Deutsche Revue*, Sept. 1912.

(4) *Ibid.*

(5) Rap. din 12 Ian. 1816, la Ac. Rom.

gust al lui Gentz, privitor la chestiunea poloneză (1) și avea de gând să remită țarului acea copie. În noaptea dela 17 la 18 Octomvrie 1814, Belu fu ridicat de poliție și hârtiile lui secestrate. Secretul deschiderii scrisorilor îl învățase dela Gentz. (2).

Se pare că nu se descoperi nici o vină în sarcina lui Caragea. Metternich scria acestuia, la 17 Octomvrie, că Belu va fi depărtat din Viena pentru că solicitase intrarea în serviciul rusesc, «oferind de a destăinui personal M. S. Impăratului Alexandru secrete de cea mai mare însemnătate, în cunoștința cărora se fălește a fi.» Belu trădase astfel, scria Metternich Domnului : «*vos intérêts les plus chers et ceux de la S. P.*» De aceea s'au și luat măsuri pentru înapoierea lui la București «de manière, cependant, à sauver scrupuleusement tous les dehors» (3). La 20 Oct. Gentz scrisese și el lui Caragea. E de observat că această scrisoare nu-i de loc concepută într'un ton dușmănos față de Belu (4). Gentz asigură pe Domn că îndepărtarea lui Belu din Viena nu eră vreo pierdere, căci agentul românesc nu putea ști altceva decât ce află dela Gentz, așa încât de va fi fost vreodată o discordanță între rapoartele lui Gentz și ale lui Belu, ea nu putea proveni decât din faptul că acesta se înșelase în aprecierile sale. Gentz voia să știe dacă Belu expediaseră raportul dela 6 Oct. în chestia poloneză (5). Caragea îl liniștea prin scrisoarea din 19 Oct. (6) și corespondența urmă mai departe prin mijlocirea lui Matusș (7).

Intors în țară, Belu fu supus la interogator de către Caragea. Acesta scria lui Metternich la 18 Nov. (8), că Belu, cu toate presiunile exercitate asupra-i, persistase a se declara nevinovat, și Domnul părea chiar dispus a-l crede : «Este prea adevărat, — zicea Vodă—...că acest tânăr n'a fost niciodată depozitarul vreunui secret. Rostul lui se mărginiă a da și a primi scrisori al căror conținut îi eră cu totul necunoscut. Ce ar fi putut dar destăinui ?» Domnul eră mai dispus să bănuască pe Mavrogheni (9), însărcinat cu afa-

(1) Fournier, *l. c.*, 322 nota.

(2) *Ibid.*

(3) Rap. cons. austr. Ultimul volum, f. 25.

(4) Fournier, *l. c.*, 325—6.

(5) Publicat în Prokesch, *Dépêches*, I, 107.

(6) Fournier, *l. c.*, 327.

(7) *Ibid.*

(8) Rap. cons., *l. c.*, f. 33.

(9) Ioan, nepot de frate al lui Niculae Vodă. *Livre d'or de la noblesse phanariote*, și E. R. R. (angabe), 141.

ceri al Porții la Viena, care-și oferise de mai multe ori serviciile ca agent și fusese refuzat, «așa că de atunci se declarase dușman al tânărului Belu». Ar fi vrut deci Domnul să știe dacă nu cumva Mavrogheni denunțase pe Belu. Știm din alte izvoare (1) că Mavrogheni eră «creatura și slujitorul familiei Moruzi, devotată Englezilor și Rușilor». Metternich nu admise însă scuze pentru Belu (2) și acesta fu surghiunit la mănăstirea Slobozia (3).

* * *

Caragea ținea însă să aibă și pe viitor un agent oficial la Viena. Încă dela 1 Noemvrie 1814, scrisese lui Metternich, cerându-i voie să trimită acolo, în locul lui Belu, «o altă persoană, în probitatea și prudența căreia am multă încredere» (4). Profitând de autorizația pe care cancelarul se grăbi a o da (5), Caragea trimise la Viena pe secretarul său, Niculae Rasti (6), cerând, la 15 Dec., lui Metternich (7) bună primire și ocrotire pentru acesta. După instalarea lui Rasti la Viena, raporturile dintre Domn și cancelar continuă a fi din cele mai bune (8). La 15 Martie 1815 (9), Caragea mulțumește lui Metternich pentru «l'offre du tabac de S-te Justine, vraiment très estimé en Turquie», și «pentru tot ce ați îngăduit sfetnicului și cavaler de Gentz să-mi împărtășească din partea voastră». E vorba, de sigur, de raportul lui Gentz, cu data de 24 Februarie 1815 (10), în care acesta făcea cunoscut lui Caragea, din ordinul lui Metternich, că lordul Castlereagh, primit în audiență de țar, îl întrebase dacă mai este dispus a semna o garanție a posesiunilor otomane. Țarul răspunsese că doriă chiar să înlătore neînțelegerile dintre Poartă și Rusia cu privire la unele localități de pe Marea Neagră. În intențiile curții austriace eră ca articolul relativ la garanție să n'aibă forma unui angajament separat, ci să ia loc în însuș tratatul definitiv ce se va încheia de puteri. «Foarte pătruns, scriă Caragea lui Met-

(1) Latour-Maubourg c. Otto, 25 Ian. 1812, in *Hurmuz*. S. I, 632-3.

(2) Caragea c. Metternich, 22 Dec. 1814. Rap. cons. I. c. f. 38.

(3) Rap. din 31 Dec. 1814, al lui Fleischhagl, la Ac. Rom.

(4) Rap. cons. austr. Volumul ultim.

(5) Serisoare din 18 Nov. *Ibid.*

(6) *Hurmuz.*, X, tabla numelor, unde cred că se face confuzie între frații Niculae și Constantin Rasti. Cf. rap. din 28 Aug. 1814, al lui Feischhagl, la Ac. Rom.

(7) Rap. cons., I. c.

(8) Caragea c. Metternich, 27 Fevr. 1815, *ibid.*

(9) *Ibid.*

(10) Publicat in Prokesch, *Dépêches*, I, 112.

ternich, de interesul ce puneți în fericita deslegare a acestei pricini,... sunt măgulit de pe acum că un rezultat mulțumitor va încunună mediația și prudența voastră».

La 1 Ian. 1816, Gentz trimite lui Caragea un raport (1) în care analizează politica turcească. Li pare rău că puterile n'au formulat nimic pozitiv asupra integrității posesiunilor Porții. Se teme, de pe atunci, de o ruptură între Rusia și Poartă, ceea ce ar putea da naștere unei conflagrații generale. Ar fi dorit ca Domnul să-i împărtășească cunoștințele și vederile sale față de starea de lucruri existentă. Gentz crede că Turcia trebuie să se ferească de pregătirile rășboinice de cari se tot svonește. În chestiunea, ce se va desbata în curând, a negociațiunilor dintre Poartă și Rusia pentru executarea definitivă a Tratatului dela București, Turcia ar trebui să primească mediația puterilor. Interesul Porții este de a pune pe Rusia în neplăcuta situație de a începe ea rășboiul.

Judecând după relațiile pe cari le păstrează cu Metternich și cu Gentz, putem deduce că Vodă Caragea a rămas credincios vederilor Austriei în chestia orientală. La 8 Martie 1816, Domnul Țerii-Românești felicită pe Metternich pentru o distincție ce regele celor două Sicilii îi conferise (2); la 28 Aprilie, Gentz transmite lui Caragea un «essai historique et politique sur les rapports entre la Porte ottomane et les principales puissances de l'Europe», rugându-l să aducă acest studiu la cunoștința Porții. Teza eră că Poarta avea tot interesul să fie în bune relații cu Austria, după cum dovedește întreaga istorie diplomatică a sec. XVIII-lea, pe care Gentz o schițează. Firescul dușman al Porții e numai Rusia (3). La 15 Maiu, întorcându-se Rasti la Viena, Caragea îi încredințează o scrisoare de complimentări pentru cancelar (4), iar spre sfârșitul anului 1816, Domnul comunică agentului austriac Fleischhagl (5) o scrisoarea vizirială în care Poarta cereă informații asupra svonurilor de mobilizare în Austria.

Intr'adevăr, la 16 Ian. 1817 (6), Gentz se alarmă de faptul că ministrul rusesc la Poartă, Strogonof, departe de a admite reclamațiile Turciei, ridică pretenții nouă. În loc de a se arăta dispus să

(1) *Ibid.*, 195.

(2) Rap. cons., I. c.

(3) Aus dem Nachlasse Fr. von G., II, 162.

(4) Rap. cons., I. c.

(5) Rap. al acestuia, din 4 Ian. 1817, la Ac. Rom.

(6) Prockesch, *Dépêches*, I, 277.

restitue Porții localitățile de pe Marea Neagră pe cari aceasta le cerea în virtutea Tratatului dela București, stăruia pentru cesiunea unei insule la gurile Dunării (1), sub cuvânt de garanție a îndeplinirii scrupuloase din partea Turciei a stipulațiilor din zisul tratat. În Februarie, Turcia se arată neîncrezătoare în Austria (2). Poarta știa din experiență, — o știau și Fanarioții, — că rivalitățile orientale ale Austriei și Rusiei sfârșiau adeseori prin înțelegeri în dauna Turciei. Strogonof, la Poartă, devenia tot mai amenințător, iar Gentz însărcină pe Caragea să asigure totuș pe Turci că țarul nu dorește să ajungă «la un desnodământ final sau la o ruptură formală» (3). Influența rusească era încă atât de mare, încât Caragea ascundea consulului moscovit Chirico relațiile ce întrețineă cu Austria, pentru ca nu cumvă să fie bănuir de încercări de emancipare (4).

În asemenea împrejurări trimise Caragea, în toamna anului 1817, pe ginerele său Gheorghe Arghiropol—soțul faimoasei Domnițe Ralu — la Sibiu, întru întâmpinarea împăratului austriac și a cancelarului. Metternich se întrețină cu trimisul român «despre negociațiunile dintre Poartă și Rusia» (5). Împăratul reinnoi lui Arghiropol expresia «dispozițiilor sale amicale» față de Turci, și Caragea la rândul-i, după întoarcerea lui Arghiropol, se grăbi a informa pe Metternich (6), din ordinul sultanului, că «prietenia și buna înțelegere ce există din fericire între curtea austriacă și imperiul otoman... sunt mai presus de orice bănuială». Negociațiunile dintre Turcia și Rusia se îndrumau spre un rezultat satisfăcător, așa că Poarta nu mai putea trage nici un motiv de bănuială din legăturile Austriei cu Rusia. La începutul anului 1818, Gentz recunoștea (7) că Rusia era în măsură de a turbura pacea, dar exprimă credința că asigurările date de țar în repetite rânduri, caracterul său și legăturile dintre puteri vor opri o năpustire muscălească asupra Turciei. În vara aceluiaș an, știrile dela Constantinopol erau alarmante. Dar Gentz tot credeă că Strogonof nu lucra «cu intenția vădită de a împinge Poarta la un războiu» (8).

(1) Cf. Iorga, *Acte și frag.*, II, 508—9.

(2) Prokesch, *Dépêches*, I, 278 sq.

(3) *Ibid.*, 299.

(4) Rap. din 20 Fevr. 1817, al lui Fleischhagl, la Ac. Rom.

(5) Caragea c. Metternich, 8 Nov. 1817. Rap. cons., I. c.

(6) *Ibid.*

(7) Prokesch, *Dépêches*, I, 371.

(8) *Ibid.*, 389.

De fapt, în Iunie 1818, Strogonof discută la Poartă patru puncte: chestia sârbească, litoralul asiatic, niște reclamații particulare, și taxele percepute de Domnul Moldovei (1). Discuțiile se complicau și prin aceea că Halet Efendi, favoritul sultanului, voia să profite de împrejurările turburate spre a înlocui pe domnii români înainte de expirarea mandatului lor de șapte ani, și a face astfel loc ocrotitului său, frumosului tânăr Mihaiu Suțu, de curând numit mare-dragoman, și ginere chiar al lui Ion Vodă Caragea (2). Strogonof se opunea la așa călcarea a convențiilor ruso-turcești (3), așa că acum interesele lui Caragea erau indirect apărate de Rusia. La această situație cred că se referă scrisoarea din 29 Iunie (11 Iulie) 1818 a Domnului către Metternich (4), cerând sprijinul acestuia în afacerea «foarte confidențială ce va provoca poate mirarea» cancelarului, și asupra detaliilor căreia zice că s'ar fi explicat cu Gentz.

* * *

Correspondența continuă până la fuga lui Caragea, pe care acesta o povestește singur într'o interesantă scrisoare către Metternich (5). Domnul fugar are îndrăzneala să afirme că a pus de acord «datoriile unui supus credincios cu acelea ale unui cârmuitor care, mișcat de soarta poporului ce-i este încredințat, nu cunoaște altă plăcere mai vie decât de a-l ocroti și de a-i ușura sarcinile». Știindu-se învinuit de jafuri, se scuză prin furniturile pe cari Poarta le cerea pentru luptele dela Vidin, din Serbia și dela Ada-Kalezi. Zice că, nevoind să dea urmare pretențiilor nedrepte ale mai multor pașale, își făcuse dușmani și, pentru a se mănține împotriva lor, fusese silit, ultimii trei ani, să trimită sume însemnate la Constantinopol. Halet Efendi, care altă dată îl ocrotise, se întorsese acum împotriva lui, «câștigat de făgăduelile tinerilor intriganți cari țintesc să mă înlocuească». Știm că în fruntea acestor intriganți se află chiar unul din ginerii Domnului, Mihaiu Suțu. De altfel, Caragea îl acuză și direct: «întâiul dragoman al Porții eră și el interesat în această afacere, fiindcă eră sigur că-mi va urmă, cu ajutorul lui Halet Efendi». Domnul nu voise să abdice, explicând că interesul chiar al Porții eră să nu indispuie pe Rusia, care o mai silise odată să recheme în scaun pe

(1) Iorga, *Acte și frag.*, II, 512—523.

(2) *Ibid.*, 510. 524.

(3) *Ibid.*, 521.

(4) Rap. cons., I. c.

(5) Fără dată. *Ibid.*; cf. Iorga, *Acte și frag.*, II, 525 sq.

voevozii destituiți înainte de termen. Rezistența lui Caragea indispusese însă intru atât Poarta, încât Domnul, temându-se că dușmănia lui Halet i-ar putea costă chiar viața, se hotărîse să părăsească teritoriul turcesc.

La 28 Noemvrie 1818, Caragea scrie lui Metternich din Feldkirch (1). Se vede că acesta se interesase de aproape de soarta Domnului fugar, care exprimă intenția de a petrece iarna la Geneva, de unde se gândia să continue corespondența cu cancelarul.

II.

Urmaș al lui Caragea n'a fost însă ginerele său Mihaiu Suțu, ci Alexandru Suțu (2), care mai domnise în Moldova. La 9 Fevruarie 1819, noul Domn scrie lui Metternich că-și va da toate silințele «să întreție raporturile de bună vecinătate care de multă vreme există între supușii imperiului otoman și acei ai M. S. imperiale și regale» (3). Suțu eră înconjurat de sfetnici pe cari-i avusese și Caragea și cari erau în buni termeni cu Gentz: postelnicul Al. Mavrocordat; Ștefan Belu, pe care Caragea îl ridicase succesiv la rangurile de vel vistier (1816) (4) și de vel logofăt (5), și care, sub Suțu, e biv vel vornic de țara de sus; (6); doftorul Tipaldo, numit, la 1820, spătar și cai-macam al Craiovei. Pe lângă aceștia, se bucurau de trecere postelnicul Iordache Vlangali, «om foarte instruit», și «intrigantul fanariot», — cum îl califică Fleischhagl, — Samurcaș. Rastî continuă a a fi agent la Viena.

Cel dintâiu raport al lui Gentz către Alexandru Suțu poartă data de 17 Martie 1819 (7). E însoțit de o scrisoare (8) în care Gentz roagă pe Domn să-i călăuzească pana «arătându-i materiile asupra cărora mai ales ar dori să fie informat». Zice că adesea i-a părut rău «că Domnul, predecesor al Măriei V., deși mă copleșia de laude și de bunăvoință, nu-mi împărtășia mai niciodată părerea lui în chestiunile, adesea cele mai interesante, ce tratam în depeșile mele.

(1) Rap. cons. I. c.

(2) P. numirea acestuia și atitudinea lui Strogonof, Iorga, *Acte și frag.*, II, 551-2.

(3) Rap. cons. austr., ultimul volum.

(4) Urechia, X B. 114-115.

(5) *Ibid.* XB. 132.

(6) *Ibid.*, XII, 363.

(7) Prokesch, *Dépêches*, I, 397.

(8) Ac. Rom., Ms. Suțu, vol. no. 1025.

Correspondența mea cu dânsul a fost... un fel de veșnic monolog». Pe viitor, corespondența va urmă de obicei de 2 ori pe lună, afară de cazuri excepționale, când știri urgente ar trebui transmise imediat. Alecu Vodă pare a fi fost, într'adevăr, un corespondent mai asiduu decât Caragea; Gentz îi mulțumește pentru aceasta la 17 Aprilie 1819 (1). Dar cum Domnul nu răspunsese la punctele cari, în primele scrisori ale lui Gentz, priviau personal pe acesta, confidentul cancelarului făgăduiește lui Suțu că nu va mai auzi vorbind: «ni de moi, ni de mes relations personnelles». În prima jumătate a lunii Aprilie, Gentz nu mai trimisese nici un raport. Cauza acestei întreruperi o explică într'o scrisoare dela 5 Maiu 1819, către un destinatar necunoscut (2). Scrisese Domnului, la 1 Martie, o scrisoare cu caracter personal, la care nu primise răspuns; la 17 Martie făcuse totuș primul pas, trimițând lui Suțu întâiul raport politic ce porni din Viena, cu Rasti, ziua următoare. Abiă la 16 Aprilie primise un răspuns, datat dela 2 ale lunii și, a doua zi chiar, la 17 Aprilie, expediase al doilea raport (3), împreună cu scrisoarea de care am vorbit. Ce va fi conținut scrisoarea lui Gentz dela 1 Martie, la care pare a fi dorit atât de mult să aibă un răspuns, nu pot ști. Domnul preferise să-și exprime oarecari nemulțumiri printr'un alt corespondent (4).

Suțu, ca și predecesorul său, doriă să fie informat mai ales asupra politicei rusești. Influența Rusiei creșteă într'adevăr mereu. Vodă luase chiar secretar pe Nicolae Mavros (5) pentru a fi, pare-se, pe placul Rusiei, căci adevăratul secretar intim, dar neoficial, dacă credem pe consulul austriac (6), eră Ioan Mișoglu (7), om luminat, care călătorise și prin Franța. Oricât de secretă ar fi fost ținută corespondența, consulii o bănuiau (8). Mavros eră creatura lui Pini și mergeă de mai multe ori pe zi, când nu mergeă și noaptea, la consulul rusesc, pentru a-i da seamă de câte se petreceau (9). «Consulul Rusiei e singurul ascultat», scriă consulul prusian Ioan Marco,

(1) Ms. Suțu, vol. no. 1025.

(2) Poate Mavros, căci scrisoarea se găsește la Ac. în Ms. Cantacuzino (f. 52) a căruia proveniență am arătat-o. Am publicat scrisoarea în *Conv. lit.* Mai 1911, f. 559-561.

(3) Prokesch, *Dépêches*, I, 415.

(4) Vezi scrisoarea, dejă citată, a lui Gentz, publicată de mine în *Conv. lit.* Maiu 1911.

(5) P. acesta, *Hurmuzaki*, X, tabla numelor.

(6) Rap. din 10 Maiu 1819, la Ac. Rom.

(7) P. familia acestuia, I. C. Filitti, *Așezământul Dositei Filitti*, pag. 128, n. 4.

(8) Iorga, *Acte și frag.*, II, 550.

(9) *Hurmuz.* X, 73-4 și 105 (no. 137).

181184

la 17 Aprilie 1819(1). Corespondența austriacă a Domnului erà dar cu atât mai periculoasă. La 16 Oct. 1819, într'o scrisoare particulară (2), Gentz asigurà pe Suțu că, dela 1815, «nici o chestie teritorială n'a fost, nu zic discutată, dar nici măcar tratată între diferitele guverne». N'a fost vorba, de atunci, «de nici un schimb, de nici o cesiune, de nici o rotunzire, de nici o sporire de teritoriu, de nici o schimbare...» Singura grije a suveranilor este de a «combate spiritul revoluționar». Domnul nu trebuie să dea crezare nici unui alt svon. Se pare că Suțu a fost pe deplin mulțumit de serviciile lui Gentz, căci o scrisoare domnească din 2 Noemv. «covârșește toate dorințele» acestuia; «pune capăt tuturor scrupulelor și oricărei îngrijiri posibile», așa că Gentz răspunde lui Suțu, la 16 Noemv., că «nu mai are nimic de cerut» (3).

La 1820, Rasti nu mai erà agent la Viena. Gentz, consultat de Suțu, arătase că prezența lui Rasti erà inutilă. In schimb cerù pentru acesta, la 4 Ian. 1820, beizadelei Nicolae un post de ispravnic. Și găsim la 1820, pe căminarul Nicolae Rasti ispravnic la Argeș (4). Gentz mulțumește Domnului la 16 Iunie 1820 și totdeodată cere un concediu de două luni pentru căutarea sănătății(5). De atunci corespondența lui Gentz se face prin alt negustor baronit, Gheorghe Sachelario. Numai Mișoglu erà în curent cu această corespondență, fiindcă Mavros erà bănuït de a destăinui lui Pini tot ce află (6). Rusia mai aveà însă și alt informator, pe Samurcaș, care se pusesese în legătură cu Piquot, nemulțumit că i se refuzase slujba, — mănoasă de sigur, — de corespondent. Samurcaș comunicà lui Strogonof tot ce află dela Piquot, ceace făcù pe Gentz să respingă propunerile de corespondență ale lui Samurcaș (7). La 30 August 1820, Gentz mulțumește Domnului pentru «o dovadă de amintire și de bunăvoință care l-a surprins în modul cel mai plăcut» (8).

(1) *Ibid.*, pag. 50.

(2) Ac. Rom., Ms. Prodan.

(3) Ms Suțu, vol. 1026.

(4) Iorga, *Studii, și doc.*, VIII, 57, 72. — *Hurmuzaki*, X, tabla numelor, unde se face, cred, confuzie între Nicolae și Const. Rasti.

(5) Filitti, în *Conv. lit.*, I. c., 561—2.

(6) Rap. din 20 Ian. 1820, al cons. austr. Ac. Rom.

(7) Rap. al aceluiaș din 19 Aprilie 1820.

(8) Ac. Rom. Ms. Prodan. Reprodus, în parte, în Prokesch, *Dépêches*, II, 71.

III.

Domnul pământean numit la 1822, Grigorie Ghica Vodă, continuă față de Austria tradiția predecesorilor săi. La 26 Oct., înștiințând pe Metternich de suirea sa în scaun, îl roagă să depună la picioarele tronului imperial și regal «încredințarea că, potrivit instrucțiilor primite dela Poartă, nu va neglija nimic spre a întreține fără întrerupere relațiile cele mai prietenești între principat și provinciile limitrofe ale Maiestății sale chesaro-crăești, pentru a veghiă la stricta aplicare a tratatelor și pentru a consolida astfel prietenia intimă și indisolubilă ce domnește între S. P. și curtea I. R.» (1)

Ghica urmă să fie însă foarte prudent. Dintr'un raport de mai târziu al lui Fleischhagl (2) aflăm că la moartea lui Al. Suțu, Mavros și Samurcaș predaseră Rusiei întreaga corespondență a lui Gentz. De altă parte însă vom vedea îndată, Gentz a avut legături și cu Mavros și cu Samurcaș, și măcar cu acesta din urmă, chiar o corespondență. Aș deduce de aci că existau două feluri de corespondențe: una de care puteau avea cunoștință și rusofili din preajma Domnului, pentru a nu da Rusiei de bănuț că i se ascunde ceva; alta secretă, de care, sub Grigorie Vodă, pare a fi avut cunoștință numai secretarul său particular, doftorul Apostol Arsachi. Din câteva rânduri ce s'au păstrat (3), adresate lui Mavros (4), se vede că acesta se află la Viena la 6 Martie 1823, când cerea lui Gentz o întrevedere. Acesta «fiind prea ocupat», dădu întâlnire lui Mavros «pe Dumineca viitoare la 12 ore». Nu știu mai mult despre raporturile dintre aceștia. În schimb, cunosc două scrisori ale lui Gentz cu prilejul morții lui Constantin Samurcaș. Într'una (5) vorbește de baronia — pentru conferirea căreia răposatul stăruise mult, — acordată familiei Meitani, și de moartea Țarului Alexandru; în cealaltă (6), adresată nepotului răposatului, lui Alexandru Samurcaș, care se află pentru studii la Brașov, unde

(1) Ac. Rom. Rap. cons. austr. Ultimul volum.

(2) 23 Ian. 1827, Ac. Rom.

(3) Ac. Rom., Ms. Cantacuzino, f. 251.

(4) Cf. Iorga—*Hurmuz.*, X, pag. LVIII, LXVIII.

(5) 31 Dec. 1825. Am publicat-o în *Conv. lit.*, Maiu 1911, pag. 565—6. Numele adresantului lipsește.

(6) Tot dela 31 Dec., citată în Iorga, *Studii și doc.*, XI, 105 (no. 32). D-I Tzigara-Samurcaș, nepot de fiică al lui Al. Samurcaș, a binevoit a-mi comunica o copie de pe această scrisoare.

și compuse o gramatică greco-nemțească, Gentz cerea să se distrugă corespondența ce avusese cu Constantin Samurcaș.

Ca o urmare a bunelor legături ce avea cu sferile diriguitoare din Viena, Ghica eră și în cei mai buni termeni cu agentul austriac din București, Fleischhagl de Hakenau. Acesta, în rapoartele sale (1), iea totdeauna apărarea domniei lui Ghica, atât de turburată de intrigile boierești. Așa, la 21 Fevruarie 1823, scrie lui Minciaky spre a desvinovăți pe Ghica în chestia nerechemării în scaun a mitropolitului Dionisie Lupu. La 12 Maiu 1825, scrie aceluiaș cu privire la starea financiară încurcată a principatului, și aduce, și cu acest prilej, omagii lui Vodă. Eră firesc, dar, ca și Fleischhagl să fi avut mare trecere la Domn (2), care găsiă în el sprijin în po-triva boierilor nemulțumiți.

Materialul inedit de care mă servesc nu adaoge aproape nimic nou la cele cunoscute în rapoartele, foarte numeroase, adresate de Gentz lui Grigorie Vodă până la izbucnirea războiului la 1828, publicate de Prokesch (3). Moartea țarului Alexandru provoacă o vie îngrijorare la Viena. «Trebue așteptat, — ziceă Gentz în scrisoarea dejă citată dela 31 Dec. 1825, — trebue văzut cari vor fi dispozițiile, cari vor fi măsurile sub o nouă domnie». Situația turbure a chestiei orientale în ajunul convenției dela Akerman justifică neliniștea obștească. Intr'o scrisoare păstrată în original la Arhiva Statului din București (4), cu data de 28 Iulie 1826, Metternich asigură pe Domn că lucrează «fără încetare pentru păstrarea păcii generale și a liniștii», socotind că «păstrarea a ceea ce există legalmente formează chezașia cea mai sigură a fericirii... popoarelor». La 16 Oct. 1826, ambasadorul Miltitz scriă din Țarigrad consulului prusian Kreuchely: «Ni se spune că oarecari mișcări au avut loc pe hotarele Austriei, că trupe au fost concentrate și că, în urma unei înțelegeri foarte tainice între cabinetul din Viena și Domn, niște drumuri părăsite până deunăzi au fost reparate în grabă; s'a mai zis că aceste pregătiri ar fi având de scop ocupația Valahiei, în cazul când Rusia ar ocupa Moldova» (5). Deși svonul nu se adeveri, căci reparația drumurilor,

(1) Păstrate în copie la Ac. Rom.

(2) *Hurmuz*, X, 302, 317, 396.

(3) *Dépêches*, Vol. II și III. Cf. *Memoriile lui Metternich*, ed. Klinkovstroem (Paris 1881), III, 496, 565, 587, 599; IV, 62 sq.

(4) Am publicat-o în *Conv. lit.*, Oct. 1906, pag. 922—4, împreună cu alta din 16 Maiu 1827, privitoare la o mutare de hotare în vecinătatea Ardealului, pe niște moșii ale Domnului.

(5) *Hurmuz*, X, 378—9.

voită și de Caragea, întâmpină opoziția Turciei (1), acest document este încă o dovadă de bunele relații dintre Grigorie Vodă și guvernul austriac, a căror veste se dusesse până în cercul ambasadurilor la Constantinopol. Aceste legături nu se desmințiră până în ziua când, sfătuit de Gentz, Grigorie Vodă părăsi Bucureștii, la 10 Maiu 1828, ora 2 de dimineață (2). Austria nu fusese în stare, până în cele din urmă, să oprească izbucnirea unui nou războiu.

IV.

În stabilirea și întreținerea relațiilor politice cu Austria, între 1812 și 1828, Poarta se servi exclusiv, judecând după materialul documentar de care dispunem, de Domni Terii-Românești. În colecția lui Prokesch nu figurează nici un schimb de rapoarte politice cu Domniul Moldovei și izvoarele inedite iarăș nu sunt de natură a schimba concluzia. Ni s'au păstrat două scrisori adresate de Scarlat Calimah din Iași, la 21 și 23 Ianuarie 1813, lui Metternich (3). În cea dintâiu, Calimah mulțumește lui Metternich pentru vestea că agentul austriac, cavalerul de Raab, se va reinstala la Iași. Domnul amintește că, fiind încă mare dragoman, profitase de orice prilej «spre a cimentă și consolidă unirea, prietenia și buna armonie ce existau între amândouă împărățiile». Va da și pe viitor tot concursul agentului Raab, iar sudiților austriaci tot dreptul lor, observând totodată îndatoririle vecinătății. În scrisoarea dela 23 Ianuarie, Calimah arată lui Metternich toată greutatea sarcinii ce a luat asupra-și suindu-se în scaunul Moldovei: «Să pun în picioare o cărmuire sdruncinată de peripețiile timpurilor; să reaşez o ordine statornică și folositoare binelui obștesc; să mă gândesc la mângâierea unui popor nenorocit ce-mi este încredințat, sunt îndatoriri grele;.... nimeni nu este mai în măsură de a prețui însemnătatea acestor sfinte îndatoriri ce sunt puse asupra-mi, decât voi,... sfetnicul luminat și înțelept al unei puteri amice și vecine cu împărăția otomană...» Calimah dorește să păstreze buna armonie și veșnica prietenie între cele două curți, «ale căror interese se găsesc legate de aproape prin firea lor, prin tratate și buna vecinătate». Însărcinează pe Iancu

(1) *Ibid.*, 380.

(2) Ac. Rom. Rap. cons. inedite, și Arh. St. Cond. 117, f. 109. Chitanțe de ale lui Gentz că a primit dela Belu, din ordinul lui Vodă, diferite subvenții pe anii 1823—1827, la Acad. Rom. *Creșterea colecțiilor*, XXII, pag. 98.

(3) Ac. Rom. Rap. cons. austr. Iași, V, 362 și 368.

Mavrogheni, însărcinatul cu afaceri al Porții la Viena, cu funcțiile de mijlocitor pentru tot ce poate privi „au succès des intérêts réciproques de bon voisinage...”

Dela Domnul Moldovei Mihaiu Suțu avem o scrisoare din 23 Iulie 1820 (1), în care mulțumește lui Metternich pentru o scrisoare a acestuia trimisă prin Raab, și se arată măgulit de încrederea cancelarului în simțimintele Domnului «pentru păstrarea bunei vecinătăți». Tot odată recomandă lui Metternich pe spătarul Ralli (2), pe care-l trimite ca agent la Viena.

Ioniță Vodă Sturdza anunță și el lui Metternich, la 24 Oct. 1822 (3), numirea sa în scaunul Moldovei. Curtea austriacă e calificată de «prietună intimă» a sultanului. Domnul intră în amănuntele împrejurărilor în cari Poarta a restabilit domniile pământene. Spune că sultanul a scutit principatele de cheltuelile obișnuite «pentru ceremonia solemnă a primirii cucăi». Ceremonia a avut loc la Silistra. Sturdza transmite lui Metternich recunoștința Moldovei pentru «restabilirea vechilor drepturi prin mijlocirea binevoitoare a M. S. chesarcăești». Domnul va fi «cu totul supus voințelor augustei curți austriace» și nu va cruța nimic spre a «cimentă buna și desăvârșita armonie» între cele două state. Informează pe cancelar că, la întoarcere dela Constantinopol, a întâlnit pe baronul de Ottenfels, trimis ca internunțiu austriac la Poartă. Laudă apoi «talentele deosebite» ale lui Ioan de Lippa, agent austriac în Moldova, prin mijlocirea căruia trimite și scrisoarea. Sfârșește anunțând lui Metternich expedierea «unor mici daruri... după obiceiul oriental».

Lippa, fost bancher brașovean, numit la 1822 în locul lui Raab (4), eră însă o fire pretențioasă (5) cu care Domnul, vom vedeà, ajunse în curând la neînțelegeri. Sturdza numi agent la Viena, încă dela sfârșitul anului 1822 (6), pe Gheorghe Asachi, care-l informă de acolo despre uneltirile aristocraților moldoveni pribegiți la Cernăuți (7), turburătorii nouăi domnii. La 1823, Minciaky scrise lui Lippa arătându-i ideile de renovare ce însuflețiau pe «ciocoi» puși în slujbă de Sturdza, spre marea supărare a boierimii mari care, din această

(1) Rap. cons. austr., ultimul volum., f. 89.

(2) Iorga, *Studii și doc.*, VIII, tabla numelor.

(3) Rap. cons., I. c., f. 100.

(4) *Hurmuz*, X, 175.

(5) *Ibid*, 179.

(6) E. Lovinescu, *Gheorghe Asachi*, in *Conv. lit.*, Maiu 1912, pag. 565—6.

(7) Rap. din Aprilie 1823 al cons. austr. din Iași, la Ac. Rom.

cauză, refuză să se întoarcă în Moldova. Scrisoarea lui Minciaky este adnotată în cancelaria dela Viena în sensul că Lippa va răspunde condamnând și el pornirile «ciocoilor», pentru că aceste porniri justificau intervențiile rusești în favoarea aristocrației pribegi, intervenții cărora Austria voia să le curme pretextele. După ce, la 7 Ian. 1824, Sturdza exprimă lui Metternich părerea de rău că n'a putut strânge în jurul scaunului domnesc pe toți boierii Moldovei (1), revine asupra chestiunii la 3/15 Fevruarie (2), pentru a se plânge cancelarului de jalba pe care boierii pribegi o trimiseseră Porții la 29 Ianuarie (3). Vodă socotește că petiția a fost rezultatul trecerii lui Minciaky prin Cernăuți, de unde, ascultând tânguirile pribegilor, a scris lui Lippa, și copie de pe scrisoare, circulând prin Iași, a atârnat spiritele. Sturdza cere sfatul lui Metternich «ca să știe cum să procedeze spre a înlătură turburări intestine».

În ordinea politică mai am de semnalat două scrisori ale lui Sturdza către Metternich. Într'una, dela 12/24 Iulie 1827, Domnul mulțumește pentru atitudinea binevoitoare a autorităților Bucovinei și în special a președintelui tribunalului Suceava față de boierii pribegi (4), — cu cari Sturdza se împăcase la acea dată; cealaltă scrisoare, cu data de 12/24 Martie 1828, e un certificat de bună purtare dat lui Liehmann, care gerase timp de opt luni la Iași, în lipsa lui Lippa (5).

De activitatea lui Asachi, ca agent la Viena, nu știm nimic. Vom vorbi mai la vale de niște acte adevărate de el, la Viena, la 17 Dec. 1825, pentru traducere franceză, spre a fi prezentate cancelariei împărătești. Când Sturdza îl înalță la rangul de agă în Sept. 1827, aminti și de serviciile ce adusese «la prea înalta curte a Austriei în interesul Statului», câștigându-și bunăvoința «strălucitelor persoane pe lângă cari se află încredințat» (6).

III. Adăpostirea în statele austriace.

În cursul desfășurării frământărilor care alcătuiesc dezvoltarea istorică a principatelor, Domnii și boierii români alergară adesea, îm-

(1) Ac. Rom., Rap. cons. austr. Iași, vol. VIII.

(2) Ac. Rom., Rap. cons. austr., ultimul volum.

(3) Iorga, *Acte și frag.*, II, 687. Din scrisoarea lui Sturdza, citată în text, se vede că petiția pribegilor n'a putut fi din Fevruarie. Cf. *Hurmuz.*, X, 269.

(4) Ac. Rom., I. c.

(5) *Ibid.*

(6) Lovinescu, I. c., 568.

pinși de nevoi și restricte, la ocrotirea străină. Când cereau indigenatul polon, sau solicitau titluri nobiliare dela Sfântul Imperiu roman sau dela curtea rusească, nu urmăreau numai satisfacerea unei deșearte vanități; eră, de cele mai multe ori, vorba de ceva mai grav, de a-și pune la adăpost averea și vieața. Ca raiale erau expuși la multe neajunsuri și prigoniri și în vremuri când, din voința arbitrară al celui mai puternic, treceai cu ușurință dela mărire și avuție la sărăcie și prigonire, instinctul conservării, mai mult decât setea de onoruri, îndemnă la căutarea unei puternice ocrotiri. Din acest punct de vedere, materialul documentar de care ne servim, aduce oarecari amănunte interesante.

Știm cum, pe vremea lui Caragea, ajunsese în mare favoare la domnie familia Belu. Explicația ne-o dă consulul austriac din București care, într'un raport dela 28 Noemvrie 1818, afirmă categoric că Ștefan Belu, ridicat la cele mai înalte demnități (1), eră cel ce ajutase pe Caragea în strângerea însemnatei lui averi. De aceea și eră odios boierilor români cari voiau îndepărtarea lui (2). Trădarea tânărului Constantin Belu, la 1814, nu răci raporturile lui Caragea cu familia acestuia, din potrivă. În August 1815, interveni Domnul întâia oară în favoarea «negustorului privilegiat și comisar domnesc», Constantin Belu—unchiul—care trăia la Viena, cerând pentru el titlul de baron austriac (3). La 20 Iulie 1816, Caragea interveni din nou în acelaș scop (4). Favoarea eră acordată la 7 Martie 1817, data unei scrisori de mulțumiri a lui Caragea (5). Astfel neamul și averea lui Belu se aflau, de acum, la adăpostul vicisitudinilor, spoliațiunea unui sudit austriac fiind mai grea decât a unei raiale. Că scopul lui Belu, solicitând baronia, fusese mai ales practic, se vede din scrisoarea pe care Gentz o adresă din Viena la 17 Aprilie 1820 lui Alexandru Vodă Suțu (6). «D-l Belu, zice Gentz, a avut... să trateze afaceri însemnate în timpul cărmuirii Domnului Caragea. *Nu știu dacă, în mânuirea acestor afaceri, se vor fi ridicat vreodată obiecții împotriva procedurilor lui Belu...* Deoarece Domnul Caragea a suferit, în timpurile din urmă,

(1) Vel vistier, apoi vel logofăt. (Rap. al aceluiaș, din 14 Ian. 1817).

(2) Rap. din 26 Dec. 1818. Și sub Grigorie Ghica, își continuă Ștefan Belu rolul, cu mai puțin succes însă. N. Bănescu, *l. c.*, 163 sq.

(3) Rap. din 29 Aug. 1815 al lui Fleischhagl.

(4) Ac. Rom., Rap. cons. austr., ultimul volum.

(5) *Ibid.*

(6) Am publicat-o în *Conv. lit.*, Maiu 1911, 562—3.

mai multe neajunsuri din pricina unei proprietăți particulare ce-i rămăsese în principat, familia Belu a intrat la grijă și ea, și baronul Belu așezat aci mi-a vorbit de această de mai multe ori... nu fără multă emoție...» Gentz recomandă deci familia Belu bunei voințe a lui Alexandru Vodă.

Dar dacă Vodă Caragea se gândise la alții, fără îndoială se gândise și la sine, căci și el avea ce pune la adăpost de zile negre. Cred cel puțin că la așa ceva se referă scrisoarea pe care încă dela $\frac{2}{14}$ Maiu 1813, Caragea o încredință baronului de Ottenfels, — mai apoi internunțiu (1) — pentru Metternich, cerându-i să sprijine «prea plecatele mele suplice pe lângă M. S. imperială și regală, despre cari am rugat pe d-l baron să se explice mai întâiu verbal cu E. V.» În sprijinul cererii sale, Vodă aducea chezașia trecutului său: «devotamentul... pe care în timpul celor două dragomanate (2) ale mele m'am silit să-l dovedesc, îmbrățișând cu zel tot ce putea sluji la Poartă interesele M. S.,» căutând să-și convingă «stăpânul», de «nevoia absolută a unei bune înțelegeri» cu curtea austriacă (3). O urmare a acestei scrisori cred că este aceea pe care Caragea o îndreaptă către Metternich la 16/28 Oct. 1817 (4), în care zice: «D-l de Gentz mi-a împărtășit și dispozițiile amicale și grațioase ale A. V. cu privire la un proiect a căruia încolțire este pentru mine o măgulitoare dovadă a bunei păreri a A. V., și a căruia îndeplinire, de s'ar putea obține, ar fi de sigur obiectul unei mari mulțumiri și fericiri pentru mine».

Exemple de recursuri la ocrotire străină în vremurile de cari ne ocupăm, mai avem și altele. Vornicul moldovean Nicolae «Stratilaty», într'o petiție dela 1815, către împăratul Austriei pentru o moșie ce avea în Bucovina, se califică de «un des sujets mixtes de V. M.» (5). La 18 Martie 1812, Fleischhagl transmisese lui Metternich o suplică a vornicului C. Bălăceanu de a i se reinnoi diploma contală, rătăcită, a moșului său. În urma evenimentelor anului 1821, pribegii din Ardeal și dela Cernăuți nu lipsesc, firește, de a se pune sub scutul chesaro-crăesc.

La 8 Iunie 1821, Eufrosina Suțu, născută Calimah, văduva lui

(1) *Hurmuz*. X, 177.

(2) La 1808-9 și 1812. *Livre d'or de la noblesse phanariote* de E. R. Rangabe. Atena 1904.

(3) *Ac. Rom. l. c.*

(4) *Ibid.*

(5) *Rap. cons. austr. Iași*, VI, 114 sq.

Alexandru Vodă al Țerii-Românești, cere dela Brașov lui Metternich azil și ocrotire în statele împărătești (1), iar la 9 August, această văduvă prigonită (2) mulțumește cancelarului pentru răspunsul binevoitor ce-i dăduse (3). Răposatul Alexandru Vodă rămăsese dator lui Gentz cu gratificația de 500 galbeni pe anul 1821, și Gentz nu lipsi de a reclamá, la 17 Oct. 1821, lui beizadea Nicolae, rambursarea măcar a unei părți (4).

Un Moldovean «Demetrie de Ghyka» agă, cere din Cernăuți, la 8 Dec. 1821, împăratului Austriei să-l primească, împreună cu tot neamul lui, «au nombre de vos heureux sujets». La cerere anexează o declarație cu data de 10 Ianuarie 1812, în care spune că *tatăl său*, de origine greacă, s'a așezat în Moldova *de 50 de ani* și s'a căsătorit cu o Cantacuzino. De partea tatălui are legături de aproape cu Ghica Vodă care a domnit în Moldova (probabil decapitatul). Se mai rudește cu alt fost Domn al Moldovei, Alex. Moruzi, a căruia mamă eră soră cu tatăl petiționarului. Enumeră apoi imobilele ce are: 6 sate și un târgușor în ținutul Bacăului; 3 sate în ținutul Neamțului; un sat în Roman; 2 în Botoșani; 2 în Basarabia; case la Iași cu moșie în vecinătate; 500 familii de robi; un venit total de 10.000 galbeni pe an. Tatăl său a ocupat cea mai de frunte demnitate a Moldovei și «a fost destul de norocos pentru a aduce oarecari slujbe Austriacilor și Rușilor în vremea împărătesei Ecaterina care, între alte onoruri, a binevoit să-i hărăzească și titlul de Prinț» (5).

Un mare și bogat boier muntean, Grigorie Brâncoveanu (6), se puse și el, la 13 Sept. 1821, sub ocrotirea Austriei, amintind de tatăl său, Manolache, care se adăpostise și el în Ardeal, și transmitând cancelarului copii legalizate «de pe diplomele casei Brâncovești, al căreia ultim scoboritor eră». Cere reinnoirea acestor diplome în favoarea sa și protecția austriacă, spre a se bucură, neturburat, atât de proprietățile sale din Țara-Românească, cât și de cele din Ardeal (7). Fleischhagl sprijini cererea printr'un raport din

(1) Ac. Rom., rap. cons. austr. Ultimul volum.

(2) Cf. Iorga, *Studii și doc.*, X, 246 și 248—9.

(3) Ac. Rom. *l. c.*

(4) Am publicat scrisoarea în *Conv. lit.*, *l. c.*, 564.

(5) Rap. cons. austr. din Iași, Vol. VII. Din comparația textului cu *Livre d'or de la noblesse phanariote* (la familiile Ghica și Moruzi) pare a reieși că e vorba de un membru al familiei Sulgearoglu, inrudite de aproape cu Ghiculeștii și purtând numele acestora.

(6) Iorga, *Studii și doc.*, X, 246 sq.

(7) Ac. Rom., Rap. cons. austr., ultimul volum.

30 Dec. 1821. Metternich răspunse la 15 Martie 1822 (1), că a intervenit pe lângă împărat. Brâncoveanu strărui din nou prin scrisoare din 24 Oct. 1822, datată din Brașov, și sprijinită iarăș prin raport al lui Fleischhagl din 29 Oct. Brâncoveanu făcù chiar o călătorie la Viena, după cum rezultă dintr'o scrisoare a lui, datată din Brașov, dela 19 Dec. (2) pe care o trimise, prin Zamfirache sau Zenovie, fiul lui Hagi Constantin Pop (3), lui Gentz — probabil — rugându-l să stăruiească «pentru reînnoirea actului de donațiune a moșiei Felső-Szombath (Sâmbăta de sus) din Ardeal» (4). Fără a mai aștepta rezultatul atâtor intervenții, Brâncoveanu dăruì bisericii Sf. Treime din cetatea Brașovului, unde erau îngropate mai multe rude ale lui de aproape, moșiile Sâmbăta de sus și Poiana Mărului (5). Documentele pe cari banul Grigorie le transmisese cancelariei împărătești erau: actul de donație al moșiei Sâmbăta; un pașaport liberat de Maria Tereza; o diplomă de principe și alta de comite al imperiului; o patentă de protecție sau suditență (6). Afacerea moșiei Sâmbăta nu erà încă definitiv tranșată la 10 Aprilie 1827, data unei scrisori (7) în care Metternich (probabil) făcea cunoscut lui Brâncoveanu, dejà întors la București, că legile Ardealului nu îngăduiau confirmarea actului de donație a moșiei, care erà revendicată de fisc, dar că împăratul consimțise ca în cazul când fiscul ar aveà câștig de cauză la judecată, moșia să fie lăsată, totuș, în folosința Brâncoveanului cât va trăi.

De altfel, din pricina avuțiilor lui de sigur, banul Grigore nu se simțise tocmai în siguranță la Brașov. La 25 Oct. 1824, denunță lui Gentz un atentat — nu cel dintâiu — plănuìt la Brașov în contra neamului Brâncovenesc (8). Banul Grigore intrà în toate amănunțimile incidentului ce spăimântase foarte mult, se pare, pe bătrânul boier, pe care Gentz îl liniștește la 27 Noemvrie (9).

O altă pribeagă de seamă, Smaragda, soția vistierului Alexandru Balș și fiică a vistierului Sandu Sturdza (10), se plânge, din Viena,

(1) *Ibid.*

(2) *Ibid.*

(3) Iorga, *Studii și doc.*, VIII, pag. V. Cf. și Filitti, *Așezământul Dositei Filitti*, 131, no. 8.

(4) Ac. Rom. Rap. cons. austr., ultimul volum.

(5) Iorga, *Studii și doc.*, X, 247.

(6) Pop către Gentz (?), din Sibiu, 28 Dec. 1825 și o notiță de cancelarie cu data de 10 Ian. 1826. — Ac. Rom., rap. cons. austr., ultimul volum.

(7) *Ibid.*

(8) *Ibid.*

(9) *Ibid.*

(10) P. Alecu Balș și Sandulache Sturdza, *Hurmuz.*, X, tabla numelor.

lui Metternich, la 2 Aprilie 1822 (1), că fostul Domn al Moldovei Mihaiu Suțu a rămas dator 5.700 galbeni soțului ei și 5.000 galbeni tatălui ei. Acum Suțu care, la izbucnirea eteriei, se adăpostise în Rusia, se află în statele austriace, și cancelarul eră rugat să-l invite a plăti. Reclamanta arată că ea și rudele ei au fost «victime ale Grecilor, cari au pustiit mai ales casele lor dela oraș și dela țară».

Alte scrisori provin dela familia Domnului pribeag Ioan Caragea. Soția acestuia și fiica lor măritată cu Arghiropol roagă din Görz, la 24 Iunie 1822, pe Metternich (2) să îngăduie ca o altă fiică și soră a lor, — soția tocmai a lui Mihaiu Vodă Suțu de care se plângea Smaragda Balș — să vie să stea cu dâșii la Florența, pentrucă au găsit-o izolată și nenorocită la Görz. La 1830, Ioan Vodă Caragea însuș se află la Livorno, de unde, la 9 August, trimite, prin Arghiropol, o scrisoare către un «Monsieur le Comte» la Florența (3). Un an mai târziu familia lui Caragea se adresă lui Metternich, cerându-i sprijinul pentru a scăpa o creanță compromisă în falimentul bancherului Meitani (4).

IV. Relațiile de vecinătate.

Domnii români își dădeau toate ostenele pentru a întreține cele mai bune relații cu monarhia vecină. Indestularea Ardealului cu grâne românești făcea parte din aceste relații și puneă adeseori pe Domni în grea situație. Intr'adevăr, până la tratatul dela Adrianopole, exportul grânelor din principate eră subordonat nevoilor capanului împărătesc și, arătându-se prea grăbit a satisface cerințele exprimate dela Viena, Domnul se expunea urgiei Porții. Intr'o scrisoare din 25 Iunie 1814 a lui Caragea, probabil către Gentz (5), Domnul se explică asupra învinuirii ce i se adusesese din Viena că, departe de a favoriză aprovizionarea din Valahia a provinciilor limitrofe austriace, ar fi stăruit la Poartă pentru împiedicarea exportului. Caragea afirmă că nu numai a obținut permisul necesar, dar a mai și îndoit cantitatea pentru care se îngăduise exportul (6). Eră vorba însă de trebuințe nouă și firmanul necesar pentru export

(1) Ac. Rom., I. c.

(2) Ac. Rom., I. c.

(3) *Ibid.*

(4) Metternich (?) c. Doamna Elena Caragea 10 Noemv. 1831., *Ibid.*

(5) Ac. Rom. rap. cons. austr., ultimul volum.

(6) Cf. Iorga, *Acte și frag.*, II. 497.

eră greu de obținut. La 13 Noemv. 1814, internunțitul Stürmer scria din Buiucdere lui Raab la Iași, că Poarta consimțise la un export de 50.000 chile din Valahia, dar că se opusese la verice export de grâne din Moldova (1). Internunțitul ar fi vrut ca numărul chilelor de Constantinopol încuviințate de Poartă să fie transformate de Domn în chile românești. Fleischhagl observă (2) că oricât de binevoitor ar fi fost Domnul, tot i se cerea prea mult, căci chila românească eră înzecită decât cea de Țarigrad (3).

Invers, la 1 Sept. 1815, Caragea explică lui Gentz (4) că Poarta îi poruncise să furnizeze cetatea Belgradului cu 4.000 chile grâu, și cum eră greu ca transportul să se facă prin Turcia, aveă ordin să ceară grâul din provinciile austriace vecine cu Sărbia, rămânând ca o cantitate egală să fie exportată din Valahia în locul ce curtea din Viena ar desemnă, sau să se plătească în bani pe prețul ce guvernul austriac va fixă. Caragea reamintia cu acest prilej că Poarta, adică principatele — «se grăbiseră a veni de asemenea în ajutorul provinciilor Ardealul și Banatul prin furnituri de grâne, de câte ori fusese lipsă».

Dintr'o scrisoare a lui Caragea către Metternich cu data de 6 Februarie 1817 (5), se vede că Vodă făgăduise lui Fleischhagl că va autoriză exportul unei nouă cantități de cereale și adăoge că ar fi dat dovezi și mai vădite ale devotamentului său dacă «împrejurări neprevăzute» nu l-ar fi împiedicat. Caragea rugă însă pe agentul austriac (6) să afirme colegilor săi că nu putuse obține permisul dorit.

* * *

Alte raporturi de vecinătate decurgeau din obiceiul străvechiu al păstorilor ardeleni de a-și aduce turmele la pășunat pe câmpiile românești. La 17 Fevr. 1816, Metternich mulțumește (7) lui Caragea, în numele împăratului, pentru «interesul ce a arătat de a asigura păstorilor ardeleni, ce se găsesc cu numeroasele lor turme

(1) Ac. Rom., rap. cons. austr. Iași, VI, 63.

(2) Rap din 21 Ian. 1815, la Ac. Rom.

(3) 36 și 360 ocă.

(4) Ac. Rom., rap. cons. austr., ultimul volum.

(5) *Ibid.*

(6) Rap. al acestuia, din 20 Fevr. 1817.

(7) Ac. Rom., *l. c.*

în Valahia, protecția ce le este hărăzită prin tratate». Este vorba de «nizamul oierilor sudiți», dat la 1815 (1).

Chestia păstorilor revine în discuție la 1817, când se schimbă, între Domn, marea logofetie și Fleischhagl, o întreagă corespondență, urmată, la 22 Oct. (st. v.) acel an, de pitace domnești către ispravnici (2).

*
* * *

Un motiv de turburare a relațiilor de bună vecinătate izvoră din chestia predării reciproce a dezertorilor și vinovaților, chestie ce avea să fie regulată prin convenții speciale în epoca regulamentară. La 24 Maiu 1815 (3), vedem pe Caragea cerând lui Metternich extradarea lui Muhtar Pașa și a unchiului său Salih Aga, rebeli din părțile Orșovei, ale cărora bande pătrundeau în Oltenia și jefuiau. Comandantul Orșovei austriace le dăduse pașapoarte ca să plece la Viena și cancelarul împărătesc răspunse printr'un refuz la stăruințele Domnului (4), referindu-se la tratatele dintre Austria și Poartă, și asigurând, în chip de mângâiere, că refugiații sunt puși sub supraveghere.

Mai grea însă decât toate acestea eră altă chestiune, de care rămâne să ne ocupăm.

V. Suditențele abuzive.

Am zis deja că instalarea de consuli în principate în a doua jumătate a sec. XVIII-lea avea în ochii statelor cari-i trimiteau un indoit scop, economic și politic. Numărul străinilor la noi creștea mereu. Măsurile luate, încă dela sfârșitul acelu secol, de Alexandru Vodă Moruzi spre a împiedică *iurdisirea* străinilor în orașe, nu dăduseră nici un rezultat (5). De altă parte, nu considerații juridice privitoare la autonomia principatelor puteau împiedică pe Turci de a cedă stăruinței puterilor de a așeză agenți nu numai în capitale dar și în orașelele din provincie. Mai vărtos asemenea considerații nu puteau împiedică pe consuli, odată ce Turcia nu opunea nici o

(1) Și amintit într'un act posterior. Urechia, *Ist. Rom.*, XII, 417-420 nota. — Anaforaua divanului, dela 2 Maiu 1815 și hrisovul domnesc dela 20 Maiu, sunt anexate, în trad. germană, la rap. din 24 Dec. 1815 al lui Fleischhagl (Ac. Rom.).

(2) Ac. Rom. Rap. lui Fleischhagl pe 1817.

(3) Ac. Rom. Rap. cons. austr. ultimul volum.

(4) Scrisoare din 16 Iunie 1815, *ibid.*

(5) Urechia, *Ist. Rom.*, V, 321; VII, 185.

rezistență, să-și întinză tot mai mult atribuțiile în dauna autonomiei noastre. Tendința, tot mai accentuată, eră de a aplică în totul principatelor tratatele încheiate de Poartă cu diferitele puteri. Jicinitor eră mai ales faptul că agenții consulari subalterni se recrutau, cele mai adeseori, dintre negustorii greci sau indigeni chiar, cari, solicitând asemenea funcții, pe de o parte se sustrăgeau pe sineși legilor țerii și îndatoririlor față de ea, iar de altă parte, se ridicau în fața ocărmuirii ca tot atâți mici stăpâni poruncitori, cu atât mai necumpătați în faptele sau vorbele lor, cu cât fuseseră mai puțin pregătiți pentru neașteptata lor misiune (1). Pentru asemenea oameni, ba chiar pentru consuli, crearea de sudiți eră un izvor de venituri ce se adăogeau la leafa neindestulătoare. Sistemul *beratliilor*, adică al localnicilor împodobiți cu *berat* de protecție, eră în floare la începutul sec. al XIX-lea. Indată după pacea dela Sistov, la 1791, încep să intre în categoria sudiților austriaci Jidovii ce veniseră în Moldova din Bucovina și Galiția înaintea ultimului rășboiu. Acești *tărtani* ridică, firește, toate pretențiile sudiților, în privința jurisdicției de care atărnă, a vămii și în genere a dărilor ce trebuie să plătească. De altă parte însă, se împărtășesc la arenda moșiilor (2).

Incă dela 18 Dec. 1812, Metternich, în scrisoarea dejă citată, prin care răspundeă lui Caragea la comunicarea acestuia că se suise în scaunul Țerii-Românești, ziceă că «abuzuri numeroase, potrivnice tratatelor, s'au întrodus în timpul ocupației străine. Plângerile sudiților austriaci, loviți de împrejurări, au ajuns până la picioarele tronului M. S. Ne măgulim că A. V. își va face o mândrie să pună capăt acestor cauze de nemulțumiri. Folosul ce va izvorî de aci, nu va fi unilateral, ci și în spre binele locuitorilor indigeni cari se îndeletnicesc cu un negoț urmat și profitabil cu provinciile noastre mărginașe.»

Cu toate bunele intenții ale Domnului, conflicte nu lipsiră de a se ivi cu agentul austriac Fleischhagl, în urma anaforalei divanului din 14 Dec. 1815, împotriva sudiților străini, anaforă pe care agentul nu lipsește de a o transmite lui Metternich, plângându-se totodată de persecuțiile pe cari aga N. Suțu, fratele viitorului Domn Mihaiu, le îndreaptă împotriva familiei Sachelario. Nu cunoaștem detaliile cari

(1) I. C. Filitti, *Despre abuzurile consulilor în epoca regulamentară*, în *Viața românească*, Iunie 1910.

(2) N. Iorga, *Plângerea lui Ioan Sandu Sturdza Vodă în potriva sudiților străini în Moldova*. Extras din *An. Ac. Rom.*, Secț. ist., Seria II, Tom. XXXV, pag. 7-9.

vor fi motivat scrisoarea din 19 Ianuarie 1816 a lui Caragea către Fleischhagl, în care Domnul exprimă acestuia dorința de a întretine cu el raporturi prietenești, cu condiția să nu crează că poate «agir ici comme pareillement régnant», căci nu va găsi în Vodă un «subaltern» (1). Intr'o scrisoare, deja citată, dela 17 Februarie 1816, Merternich relevă acest «malentendu fâcheux», născut între Domn și agent, dar crede că Vodă s'a lăsat convins «de oameni dușmani ai păcii și buneii înțelegeri», căci Fleischhagl n'a avut și n'a putut avea intenția de a jigni pe Domn care, speră cancelarul, se va convinge de corectitudinea agentului austriac.

Din nenorocire, un nou conflict izbucni în jurul afacerii Gross, care luă repede proporții. La 27 Aprilie 1816, Fleischhagl raportează că Vodă se plângea de atitudinea dușmănoasă față de țară și de boieri a suditului austriac Mihail Gross. Agentul austriac nu socotea că trebuie dată deosebită atenție actelor acestuia, care părea sdruncinat la minte, scria proclamații, veșnic neexpediate, către popoare, și visă un tron. Afacerea fu dusă totuși de Domn până la Constantinopol. Caragea voia o sentință capitală contra lui Gross și executarea la București, conform tratatului dela Carlovitz, fiind vorba, scria C. Rasti, «secrétair intime», lui Fleischhagl la 16 Maiu, nici mai mult, nici mai puțin decât de lez-majestate! La 26 Iunie 1816, Caragea scria lui Metternich (2) că Poarta hotărise pedepsirea cu moarte a lui Gross și tovarășilor lui. Executarea trebuia să aibă loc, pe baza art. 18 al tratatului dela Belgrad, pe locul chiar unde făptuiseră actul de «conspirație împotriva Domnului, a boierilor și a clerului», făcându-se vinovați de «lez-majestate prin încercarea de a ridică steagul rebeliunii, de a provocă războiul în Turcia și de a predică răscoala liniștiților supuși» ai Sultanului. Voind însă să dea încă o dovadă de devotament, Caragea propune lui Metternich ca pedepsirea să aibă loc «pe teritoriul neutru dintre Orșova nouă și hotarele Valahiei, de față fiind numai un delegat» al Domnului, dar și aceasta cu două condiții: Metternich să-i scrie lui Caragea exprimându-i dorința ca executarea să aibă loc în aceste condiții, și Fleischhagl să nu știe nimic de propunerea făcută, pentru că, față de acesta, Domnul trebuie să rămâie intransigent, căci nu se poate încrede într'însul, socotindu-l ca pe «un dușman ascuns» și o «inimă ingrată». După rapoarte de altă proveniență (3), Fleischhagl

(1) Rap. din Ian. 1816 ale lui Fleischhagl, la Ac. Rom.

(2) Ac. Rom. Rap. cons. austr. ultim. volum.

(3) Iorga, *Acte și frag.*, II, 502 sq.

a fost susținut în acest conflict de internunțul Stürmer care, când se văzù dezaprobat de Metternich, intrigă cu Halet Efendi împotriva Domnului. Prezența lui Fleischhagl la București deveni acestuia atât de nesuferită, încât, la 18 August 1816, cerù cancelarului rechemarea lui (1). Această cerere n'a fost însă încuviințată și raporturile dintre Domn și agent deveniră iarăș bune, judecând cel puțin după scrisoarea pe care Caragea o adresează acestuia la 11 Octomvrie 1818, explicându-i pentru ce părăsise scaunul și mulțumindu-i «des sentiments de la plus tendre amitié que vous avez manifestés à mon égard (2).

* * *

Urmașul lui Caragea, Suțu, trăește în bune raporturi cu agentul austriac, deși iea și el măsuri împotriva suditențelor abuzive (3). Dintr'o scrisoare dela 14 Aug. 1819 a lui Gentz (4) — scrisoare în care e vorba și de sticlărie de Boemia ce Vodă ar fi dorit să-și procure — se vede că Suțu se plânsese la Viena de aceste abuzuri. Gentz recunoaște «inconvenientele și numeroasele încălcări de drepturi ce izvorăsc din sistemul de ocrotire ce agenții puterilor străine exercită în provinciile otomane». Asigură pe Domn că nici Metternich nu aprobă «întinderea arbitrară pe care agenții o dăduseră adeseori regimului de ocrotire a supușilor otomani».

La 11/23 Aprilie 1819, Alecu Vodă scrisese lui Metternich pentru a-i face elogiul agentului Fleischhagl care părăsiă Bucureștii (5). Spre sfârșitul aceluiaș an, Domnul institui o comisie pentru revizuirea listelor de sudii (6).

* * *

Ca o reacție împotriva raielor sudii străini cari avuseseră o parte însemnată la mișcarea dela 1821, menită a săpă din temelie stăpânirea turcească, energicul sultan Mahmud stăruie, de atunci, pentru revizuirea listelor de sudii (7). Domnii români sunt, firește,

(1) Ac. Rom., l. c.

(2) Rap. al lui Fleischhagl, la Ac. Rom.

(3) Hurmuz, X, 60 și Urechia, *Ist. Rom.*, XII, 146.

(4) Ac. Rom., Ms. Cantacuzino, f. 39. Publicată de Filitti, în *Conv. lit.*, Maiu 1911 pag. 557—8.

(5) Ac. Rom. Rap. cons. austr., ultimul volum.

(6) Vezi nota 3 și Rap. din 5 Dec. 1819 al cons. austr.

(7) Iorga, *Plângerea lui Ioan Sandu Sturza*, pag. 10—11.

ecoul voinței împărătești. Dar ordinele reinnoite la 1822, să nu intre nimeni în țară de nu va fi purtător al unui *pașis*, iar cei intrați să fie trimiși în cercetarea agăi și a vornicului politiei (1), ordine date în virtutea unui firman (2), nu putură stavili protecțiile abuzive și înmulțirea străinilor.

Ioniță Vodă Sturdza o duse rău dela început cu agentul austriac Lippa. În Dec. 1823 se împăcaseră (3), dar neînțelegerile începură odată cu noul an. Într'un raport din 26 Nov. 1824 (4), Lippa comentează o notă ce primise dela postelnicie cu privire la stărostii, dezertori și revizuirea listelor de sudiiți. Acțiunea staroștilor îngreuiă și mai mult relațiile cărmuirii cu agenția. La 25 Februarie 1825, vornicul Ștefan Catargi raportă Domnului asupra cazului unui oarecare Simeon Ioan Tekle. Acesta, originar din statele austriace, venise cu părinții săi în județul Fălciului, pe o moșie a vornicului Nicolae Costaki. În urma unor neînțelegeri cu stăpânul moșiei, care-l luase intendent, Tekle trecuse în Basarabia, încă de pe vremea când această provincie făcea parte din trupul Moldovei. Intorcându-se acum, și trecând prin Huși, starostele austriac pusese mâna pe el, îi luase calul, banii și hârtiile. Tekle se plânsese Domnului, și de aci urmă corespondența între postelnicie și agenție. Postelnicia contestă dreptul de amestec al agenției, pentru că Tekle nu era înscris pe listele de sudiiți ai acesteia, și pentru că nu era nici fugar, nici dezertor, iar de ar fi fost, arestarea lui nu putea fi operată de stărostie, ci ar fi trebuit să fie cerută cărmuirii locale de guvernământul Basarabiei, de unde venise împrecinatul. În fine, paharnicul Iordache Isăcescu dând o chezășie pentru fugar, nu se putea înțelege îngrijorarea agenției (5).

Se vede că asemenea conflicte se repetau des, căci Sturdza găsi cu cale să îndrepte către Metternich, la 8 Maiu 1825, o lungă și prea interesantă scrisoare (6) în această gravă chestiune. Domnul se explică asupra măsurilor ce a luat, în baza firmanului dela 1822, pentru revizuirea listelor de sudiiți și ștergerea de pe ele a celor ce fuseseră înscrși «sub masca de supuși străini, cu vechi pașapoarte expirate..., cari trăesc ascunși fără a se prezentă la consu-

(1) Arh. St., Cond. 98. f. 380.

(2) Arh. Stat., Adm. vechi, No. 2430, f. 23.

(3) *Hurmuz.*, X, 262.

(4) Ac. Rom.

(5) Raportul, în trad. fr. la Ac. Rom., rap. cons. austr., ultimul volum.

(6) *Ibid.* — O reproduc *in extenso*, în Anexă (I).

latele lor... și cari, goniți din țara lor, sunt fără chezășie și rătăcesc din țară în țară». Cu toate intervențiile Domnului, agentul Lippa nu vrea să dea concurs la lucrarea de revizuire. Creștini, Armeni și Jidovi sunt declarați deopotrivă sudiți austriaci și abuzul e așa de mare, încât «orice negustor de aici, poftit să se arate la judecată pentru acte de violență sau pentru datorii, se declară îndată sudit austriac». Față cu rezistența lui Lippa, Domnul a fost silit să raporteze Porții, «care cerea chezășia tuturor stărilor țerii înainte de a retrage trupele de pază», că divanul nu credea că putea da o asemenea chezășie cât timp nu era pus în măsură de a controla pe străinii din țară (1). Fleischhagl venise dela București pentru a se înțelege cu divanul. El dăduse «garanție înscris... pentru supușii curților străine, făgăduind din partea lor că totul se va orându conform tratatelor.» Mai făgăduise că va consimți la expulsarea vagabonzilor și că va desființa stărostiile din județe. Sturdza face apoi istoricul îmulțirii sudiților prin patente date în secret de agenție, dela tratatul dela Sistov încoace. Numărul lor sporise în timpul lui Calimah, cu tot firmanul dela 1813 (2), adus la cunoștința lui Raab de postelnicul Negri la 12 Martie acelaș an (3). Printre sudiți figurau și proprietari de imobile. Ideea stărostiilor născuse din îmulțirea sudiților. Înainte de 1812, staroști nu se întâlneau decât la Galați și Focșani. Menirea lor oficială era de a supraveghea pe dezertori, dar sub acest cuvânt cancelariile lor se transformaseră în tribunale neatârinate de autoritățile locale, impunând chiar taxe și amenzi. După plecarea lui Fleischhagl dela Iași (4), Lippa nu numai că nu căută a stavili răul, dar se și legă cu potrivnicii Domnului și se arată față de acesta foarte puțin cuviincios și plin de ură. Învinui pe Sturdza că vrea să pună dări pe străini. Era influențat, de sigur, tânărul agent de boierii mari pribegi, în frunte cu Mihail Sturdza (5). Arzul către Poartă, dela 1824, al boierilor, se plângea, într'adevăr, de aceste dări, asupra cărora Domnul dă explicații amănunțite lui Metternich, spre a se desvinovăți: «N'am cunoscut niciodată și nu cunosc nici ambiția, nici cupiditatea, — scrie Vodă — deoarece cunosc mai mult decât oricare,... încă din tinerețe, zădărnicia acestei

(1) Hatihumaium din Maiu 1824, pentru reducerea beșliilor, *Hurmuz.* S. I^a, 40--1.

(2) *Hurmuz.* S. I^a, 743--4.

(3) Ac. Rom. Rap. cons. austr. Iași, V. 400. La 10 Iulie 1822, Raab raportă din Cernăuți lui Metternich, că Scarlat Calimah redusese fără dreptate privilegiile sudiților.

(4) Cf. Iorga, *Acte și frag.*, II, 703--4.

(5) Cf. *Hurmuz.* S. I^a, 71--2.

lumi, și că moștenirea mea nu va fi decât trei pumni de pământ.» Nu numai că Lippa a pus cea mai rea voință în afacerea revizuirii listelor de sudiți, dar a mai și asmuțit pe staroști împotriva autorităților locale și el însuș a lovit pe impiegații agiei.

Lippa, la rândul-i, se plângea de Domn. La 4 Noemv. 1825, protestă pe lângă guvernul său contra unui firman care opriă exportul vitelor din Moldova. Conflictul se țineau lanț. La 8/20 Noemvrie 1825, marele vornic Nicolae Dimaki raporta Domnului asupra conflictului dintre agenție și autoritățile locale pentru ridicarea cu sila, din ordinul lui Lippa, a lui Hascal, negustor raià (1). La 12/24 Noemvrie, serdarul Nicolae Dimitriu se plânge Domnului că fusese amenințat cu pistolul de secretarul agenției, Liehmann (2), pentru că atrăsese atenția acestuia asupra pericolului de incendiu la care erau expuse casele minorilor Dimitrie Plastară — nepoți ai lui Dimitriu, — din cauza fânului ce grămădiseră acolo locatarii, acel Liehmann și alt secretar, Cantemir (3). În fine, tot la 12/24 Noemvrie, divanul îndreaptă către Domn o lungă anaforă în afacerea lui Hascal, proprietar de case și prăvălii, deci raià. Când «trei indivizi atașați la dicasterie, numită cămara, de judecata căreia atârnă, după așezămintele țerii, Jidovii indigeni», precum și guler-agassi, însoțit de doi neferi, căutară să scape pe Hascal, tras în bătai pe ulițe, fură ei însiși bătuți. Divanul constată «piedicile pe cari agentul Lippa le pune la împlinirea taxelor și datoriilor ce raiatele au de reclamat dela sudiți». Afirmă dreptul autorităților locale de a asigura liniștea și de a mănține ordinea publică, nu numai față de indigeni, dar și de străini. Examinează apoi naționalitatea lui Hascal care, fiind proprietar de imobile în Moldova, și dorind a le păstră, ceruse protecția Porții spre a fi recunoscut raià, ceea ce adusesse la cunoștința agenției. Cu acest prilej, divanul recunoaște competența consulatelor de a judeca pe sudiți, cu excepția măsurilor ce autoritatea locală trebuie să ia pentru păstrarea liniștii și ordinii publice. Atitudinea impiegaților agenției față de neferii cărmuirii este un precedent anarhic «fără pildă în vreo țară civilizată». Divanul se plânge apoi de instalarea abuzivă a stărostiilor, pe cari le califică, în mai multe rânduri, de «state în stat», instalare potrivnică tratatelor dintre Poartă și puteri, cari nu vorbesc decât de consuli funcționând în virtutea unor berate împărătești. Deși abuzul

(1) Ac. Rom. Rap. cons. austr. Ultimul volum.

(2) La 1823 fusese secretar al agenției din București, *Hurmuz.*, X. Tabla numelor.

(3) Pentru acest Ioan de Cantemir, *ibid.*

a fost constatat de însuș Fleischhagl, cu prilejul vizitei sale, la Iași, în Maiu 1824, totuș Lippa nu iea nici o măsură de îndreptare. Mai mult, în urma incidentului Hascal, a găsit cu cale să închiză cancelaria consulatului și să înapoieze fără răspuns adresele postelniciei. Incheie divanul rugând pe Domn să transmită Porții o expunere a acestei triste situații, ca să se iea măsuri de îndreptare (1).

Raportul lui Dimaki, petiția lui Dimitriu și anaforaua divanului, traduse în franțuzește de Asachi, la 17 Dec. 1825, fură prezentate cancelariei împărătești ca anexe la o scrisoare, din cele mai demne, adresată în chestiune de Sturdza lui Metternich, cu data de 13/25 Noemvrie 1825 (2). Din această scrisoare se vede că *în urma anaforalei amintite a divanului*, a adresat Ioniță Vodă Porții plângerea de curând publicată *in extenso* de d-l Iorga.

La 28 Noemvrie 1825, Lippa se plânge îndelung guvernului său de atitudinea puțin plecată a Domnului față de agențiile străine. În Dec. acelaș an, relațiile erau mai înăsprite ca ori când (3). La 2 Ian. 1826, Lippa protestă contra suprimării privilegiilor străvechi ale poștei agenției (4). N'au fost totdeauna cârmuirile trecute atât de plecate față de reprezentanțele străine pe cât se crede de obicei. Ioniță Vodă, acel boier cam simplu printre contemporanii lui, ajuns Domn, dă o pildă înălțătoare.

(1) Ac. Rom., l. c. Reprodus în Anexă (II).

(2) *Ibid.* Reprodusă în anexă (III).

(3) *Hurmuz.*, X, 332—5.

(4) Rap. la Ac. Rom.

ANEXA I.

Ioan Sturdza c. Metternich.

Iassy, le 8 Mai 1825.

Monseigneur,

Ce sont les sentiments que mon devoir m'inspire envers l'auguste maison d'Autriche, sincère amie de la très Sublime Porte, qui, d'accord avec la parfaite persuasion dans laquelle je suis de la sincérité et de l'amour pour la vérité dont V. A. a toujours été animée pour travailler à consolider l'amitié entre les deux empires, ce sont ces sentiments, dis-je, qui me font très bien connaître que je dois entièrement me dévouer avec le plus grand soin à tout ce qui peut augmenter la bonne et parfaite harmonie et affermir l'amitié entre cette auguste maison et la très Sublime Porte, conformément aux traités qui sont heureusement observés entre ces deux hautes puissances.

C'est pourquoi j'ai toujours eu, et j'ai encore l'espérance que, moyennant les rapports de voisinage qui ont lieu entre cette principauté et les états de la Monarchie d'Autriche, et en observant avec soin les devoirs de bon voisin et ceux qui sont commandés par la reconnaissance de cette province, je pourrai acquérir des droits à la haute bienveillance de S. M-té I. R. et Apostolique.

Dans cette persuasion, je prends la liberté d'informer V. A. que, lorsque je fus nommé Prince en Moldavie, il me fut donné l'ordre expressif de faire un examen de tous les étrangers qui se trouvent en Moldavie, de quelle nation et protection qu'ils puissent être. J'ai donc alors aussitôt averti les boyards, caïmacams de la principauté, d'établir un comité des boyards pour cet examen, et hors ceux qui, connus par leur état et leurs rapports de commerce, sont caractérisés comme hommes de bien et sont sous la garantie des honorables consulats, d'examiner avec attention la condition de ceux qui, sous le masque de sujets étrangers, avec de vieux passeports expirés, comme aussi celle de ceux qui vivent cachés sans se présenter à leurs consulats, et de ceux qui chassés de leur pays, sont sans garantie et errent de pays en pays, et de les obliger à quitter le pays. Ce comité ayant été établi, a par plusieurs notes invité l'honorable Agence I. R. à donner ses ordres à tous ceux qui se déclarent

être protégés d'Autriche, comme aussi aux protégés d'Angleterre et de Russie, que cette Agence protège actuellement, de se présenter à cet examen et de nommer un employé de sa part pour y assister.

L'honorable Agence, tardant de se conformer à cette invitation qui lui fut faite par les boyards, n'a pas voulu nommer un commissaire de sa part, ni entrer dans l'examen sollicité.

Après mon arrivée dans cette principauté, jugeant que ces boyards n'avaient pas mis assez de diligence à exécuter les ordres de la très Sublime Porte, j'en nommai d'autres que je chargeai de la plus prompte exécution. Des notes furent donc de nouveau adressées à Mr. Jean de Lippa, Agent S. M-té I. R. Apost. dans la Moldavie, en lui réitérant cette invitation, que je lui fis aussi souvent de vive voix dans les entrevues particulières. Il a reconnu lui-même combien pour le maintien du bon ordre et de la sûreté publique, il était nécessaire de faire cet examen, afin de pouvoir distinguer les sujets qui dépendent des cours étrangères de ceux qui, sous le masque de sujet, sont des hommes suspects excitant des troubles; d'autant plus que les vrais sujets des cours étrangères n'étant point distingués de ceux qui abusent du nom de sujets, ceux-ci en s'emparant des droits des sujets des cours alliées, peuvent porter des obstacles à l'administration locale, et compromettre l'honneur des consulats.

Mr. l'Agent de Lippa qui ne consentait nullement à ce que cet examen se fit, me promit enfin qu'il le ferait lui-même, et qu'il donnerait une note exacte de tous ceux qui par leurs passeports prouveraient être vraiment sujets de Sa Majesté I. R.

Le temps se passant en prolongations et voyant avec beaucoup de peine les abus qui déjà avaient eu lieu du temps des princes grecs, lorsque la plupart des habitants des villes d'ici, tant chrétiens, qu'arméniens et juifs, recevaient avec facilité des patentes des consulats, surtout de l'Agence I. R. et se déclaraient être sujets autrichiens, au point même que tout habitant négociant d'ici qui se voyait sommé de paraître en justice pour des actes de violence ou pour dettes, se déclarait aussitôt sujet autrichien, sans avoir d'autres titres que la seule facilité avec laquelle l'Agence recevait tous ceux des sujets de la très Sublime Porte, qui se présentaient.

Je n'ai donc pas manqué dans les entrevues particulières que j'ai eues avec Mr. l'Agent de Lippa, de lui en témoigner mon mécontentement et de le solliciter en l'exhortant de remédier à ces abus qui se sont multipliés surtout au jour d'aujourd'hui; mais lorsque je vis, avec l'état des boyards, que les précédents abus augmentaient malgré cela, et qu'une quantité de négociants chrétiens, arméniens et juifs, qui depuis leurs ancêtres ont habité et commercé dans ce pays et y possèdent des biens-fonds, comme aussi

d'autres gens de métier, qui étaient auparavant tributaires du gouvernement, étaient maintenant protégés avec des patentes de l'Agence d'Autriche, et que les désordres et les abus à ce sujet ne cessaient, je me suis vu obligé, avec tous les boyards et l'état du clergé, d'en rapporter à la très Sublime Porte, vu qu'elle demandait la garantie de tous les états du pays pour retirer le militaire destiné à sa sûreté. Ces états se virent obligés de répondre qu'à cause des étrangers de différentes nations qui ne se sont point présentés à la police locale et dont l'état n'est point connu comme aussi à cause du grand nombre de vagabonds et de ceux qui sont protégés avec des patentes des consulats, ils n'osaient point donner de garantie, sachant surtout les événements passés, et qu'un grand nombre d'étrangers qui errent de lieu en lieu dans les villes et villages du pays ont commis beaucoup de violences et de troubles parmi les habitants, de même, qu'une quantité de grecs venant au port de Gallatz et se disant être des îles ioniennes, et par conséquent protégés par l'Agence comme sujets anglais, et d'autres grecs sous le masque de sujet autrichiens, ont souvent causé à Gallatz des rébellions et se sont opposés à la police du pays et ont commis des assassinats et des vols parmi les habitants, et qu'enfin ils ont aussi causé le triste incendie de Gallatz et la ruine complète des familles de cette ville.

La très sublime Porte ayant donc envoyé, sur le rapport de l'assemblée générale, un Hatehoumaï Impérial à l'effet d'examiner les étrangers de toutes les nations et de séparer les sujets des rayas demandant garantie pour les étrangers, il fut aussi nommé de la part de l'auguste cour d'Autriche, pour terminer cette affaire, l'honorable consul de S. M-té I. R. à Bucarest, Mr. Fleischhakel, qui après son arrivée fut informé par l'assemblée générale des abus de l'Agence afin d'y remédier, et qui après s'être, par son examen, convaincu lui-même de la vérité, promit en présence de l'assemblée générale, et donna garantie par écrit avec Mr. l'Agent d'ici pour les sujets des cours étrangères, en s'engageant de leur part que tout serait réglé conformément aux traités. Il ne restait plus qu'à faire d'abord dans le pays l'examen de tous ceux qui se déclarent être sujets étrangers et de ceux qui sont protégés par l'honorable Agence comme sujets autrichiens, moyennant que les vrais sujets seraient distingués des rayas; ces Messieurs promirent aussi d'expulser les vagabonds étrangers et de supprimer les starostes des districts dont il en est comme suit :

L'honorable Agence d'Autriche, après la première prorogation du traité de l'an 1792, a donné secrètement des patentes à quelques négociants habitants d'ici, et à la seconde prorogation du traité de l'an 1812 il fut trouvé un petit nombre de pareils porteurs de patentes parmi les habitants des villes des districts de cette province; mais cet abus ayant encore augmenté

pendants le règne du Prince Charles Callimachi, où chaque jour des patentes furent distribuées à ceux qui se présentaient à cette Agence, sans que ce Prince, par inattention, se fût opposé à cet abus, elle attira à elle, sous le nom de sujets autrichiens, tous ceux qui étaient les plus moyennés, tant chrétiens que juifs et arméniens, qui depuis leurs ancêtres et depuis longtemps étaient et sont habitants établis avec des biens immeubles, des hans, des boutiques, des vignes et des auberges dans ce pays. Le nombre des protégés patentés par l'Agence s'étant augmenté pendant le règne de ce Prince, elle a aussi nommé des fondés de pouvoir dans les districts, tandis qu'avant la prorogation du traité de l'an 1812 l'honorable Agence et le consulat de Russie n'en avaient qu'un à Gallatz, qui est un port, et un autre à Fokchani qui est ville frontière et commerçante.

Après en avoir établi pendant le règne du dit Prince Callimachi dans trois autres villes, sous prétexte de surveiller les déserteurs, ils en établirent pendant la dernière révolte dans toutes les autres villes, et leur donnèrent ensuite le titre de starostes. Ces starostes ont mis la bandière et exposé l'aigle impériale à la vue du peuple dans l'endroit de leur résidence, et formant chacun un tribunal, ils établirent ainsi une sorte de gouvernement dans un autre gouvernement, ayant chacun des exécuteurs sous la forme de caporaux, qui, sous prétexte de chercher des déserteurs, se rendent dans les villages chez les habitants qu'ils inquisiteur beaucoup, en exigeant d'eux tout le nécessaire à leur existence, et en mettant d'autres à l'amende sous prétexte qu'ils sont émigrés ou déserteurs, comme le prouve le rapport que j'accompagne ci-joint *sub No. 1* d'une pareille démarche faite dernièrement par un staroste. Outre cela, d'autres ont encore la hardiesse de protéger des habitants sous le nom de sujets, et sans avoir aucun égard à la police locale et au bon ordre qui visent à la tranquillité publique, ils ont causé et causent journellement des désagréments au gouvernement. Mr. de Fleischhaker, consul I. R. d'Autriche à Bucarest, ayant été informé de tout cela, donna par écrit qu'il serait mis bon ordre à tout conformément aux traités, et qu'il serait d'abord fait un examen pour distinguer les sujets des rayas, et que les vagabonds et ceux sans garantie et suspects seraient chassés. Mais, après le départ de monsieur le consul de Bucarest, je vis avec beaucoup de regret que Mr. de Lippha, pour avoir dévoilé ces abus, me portait rancune, et cela au point même qu'il excita des intrigues contre moi et fit de faux rapports sur mon compte. Quoique je n'aie jamais manqué à l'estime et à la considération qui lui sont dues, comme à un employé nommé de la part de l'auguste maison d'Autriche, amie de la très Sublime Porte et notre bienfaitrice, Mr. l'Agent oublia tous les devoirs et ne consentit point à porter le moindre remède à tout ce que je lui représentai comme juste et indispen-

sable, mais il chercha au contraire des moyens pour exciter la discorde contre moi, et m'approcha toujours transporté de son ressentiment, avec très peu de déférence. Ayant égard à sa jeunesse je l'ai toujours ménagé avec patience et en lui démontrant les plus sincères sentiments. Enfin, continuant à me garder rancune, il renouvelle de fausses accusations contre moi, en rapportant que j'ai voulu lever de grandes contributions sur les sujets étrangers, ce qui est tout-à-fait faux, puisque la vérité est comme suit :

La pauvreté actuelle des habitants tributaires du pays ne permettant pas de subvenir à tout ce qui fut nécessaire à l'entretien de mille hommes pendant le temps que, par ordre de la très Sublime Porte, ils ont séjourné dans cette province pour la garder, il fut jugé à propos par le conseil général de prendre une partie de ces provisions, tel que foin, orge et bois sur le pays, et une somme sur les boyards pour payer d'autres provisions, tels que pain, viande, riz, miel, beurre, café, chandelles et autres. Mais cette somme ne suffisant pas, il fut de même jugé à propos, par le conseil général des boyards et du clergé, que les marchands en détail contribueraient par 180.000 piastres, chacun analoguement à ses moyens et à son commerce, puisqu'ils font toutes les petites spéculations dans le pays, qu'il n'ont point été chargés de quartiers militaires, ce qui fut à la charge de quelques boyards, qu'ils vivent tous dans la même société et que le militaire a veillé à la sûreté de tous les habitants de cette province. Mr. l'Agent de Lippa était d'accord dans cet avis et donna lui-même le projet qu'à l'impôt du semestre d'hiver, qui est un impôt légitime sur les boutiques et auberges de ceux qui font le commerce en détail, il devait être ajouté une somme analogue aux moyens et au commerce de chacun pour retirer cette somme. Mais à présent qu'il est indisposé contre moi, parce que je me suis opposé aux abus qui ont lieu, non seulement il s'est opposé à ce que ceux qui sont protégés sous le nom de sujets contribuassent aux dits frais, mais il a même fait de faux rapports contre moi en rapportant que j'exige des millions de contribution.

Par conséquent, je ne manque pas à informer V. A., avec toute la sincérité possible, que Mr. l'Agent de Lippa m'a causé beaucoup de chagrins, puisqu'il a voulu par des fausses accusations m'attirer des intrigues, sans considérer que tous les comptes que j'ai avec les finances du pays sont à la vue de tous les boyards, et que je me suis chargé de dettes pour subvenir aux grandes dépenses du pays, entretenir la dignité de Prince, et épargner les habitants, qui sont actuellement tombés dans la dernière pauvreté à cause de la stagnation de tout commerce et ne peuvent vendre leurs produits à cause du manque d'argent. Au lieu que Mr. l'Agent devrait être d'accord avec moi dans les mesures qui ont été jugées nécessaires d'après les circonstances actuelles, de même que je suis aussi animé des meilleurs sen-

timents pour lui et les sujets de S. M-té I. R. d'Autriche, en faisant mon possible à ce que la bonne harmonie et la bonne intelligence dans les relations officielles soient observées, je le vois, contre mon attente, éloigné de toute bonne intelligence et sincérité, croire me causer des peines, sans qu'il connaisse suffisamment mon caractère moral, car je n'ai jamais connu et ne connais point ni l'ambition ni la cupidité, puisque je connais plus que tout autre, je puis le dire, même dès ma jeunesse, la vanité de ce monde, et que non héritage ne sera que trois brassées de terre.

Enfin, Mr. l'Agent oubliant l'engagement qu'il avait pris par écrit avec Mr. l'Agent de Bucarest, ne voulut pas qu'il fût fait un choix des vrais sujets autrichiens d'avec les rayas qu'il protège avec ses patentes, et après avoir fait exporter un certain nombre de vagabonds étrangers de différentes nations qui étaient sans garantie, de 1.514 personnes qui se présentèrent avec des patentes de l'Agence, se disant tous sujets autrichiens, il en rejeta 265 qui étaient aussi du nombre des rayas qu'il protégeait avec ses patentes, mais il ne voulut point abandonner 951 autres, qui par examen furent convaincus être des rayas négociants des villes d'ici, où ils habitent depuis longtemps, et où ils ont leurs établissements; et autres dont les ancêtres ont habité cette province et qui sont mariés avec des femmes du pays, possédant de même des immeubles et qui sont du nombre des négociants et des bourgeois tant chrétiens, qu'arméniens et juifs les plus riches.

Il ne voulut point consentir à remédier aux abus précédants, ni rappeler les starostes des districts qui causent tous les jours des désordres. Il m'a aussi remis des protestes, dont il a envoyé des copies aux starostes des villes, par lesquels il a voulu exciter aussi les rayas à toutes sortes d'insubordination, et les protégés ont eu la témérité de s'opposer à la police locale jusqu'à frapper même les huissiers de la police du boyard Aga de Iassy. Jugez donc par là, V. A., ce qu'il peut arriver dans les autres villes où il n'y a pas d'autorité supérieure, puisqu'ils méprisent les ordres donnés pour la sûreté publique et causent des troubles et des désordres parmi les habitants et commettent d'autres escès, après quoi ils trouvent un asile sous le masque de sujets dans les maisons des starostes des districts et à l'Agence de Iassy.

Par là les rayas sont accablés d'injustices, ne peuvent obtenir leurs droits et perdent ainsi leur bien et l'avantage de leur commerce. Je représente tout cela à V. A. dans la plus parfaite vérité et j'attends de l'amour que V. A. a pour la justice qu'elle remédiera à ces abus, puisqu'à cause de l'administration que Mr. l'Agent de Lippa veut établir, et à cause des starostes des districts le gouvernement local souffre beaucoup en tout ce qui vise à la tranquillité publique et au maintien du bon ordre.

En offrant mes respects à V. A. j'ai l'honneur de l'assurer que c'est le parfait désir du bien public qui ma forcé de me présenter avec cette adresse et de la prier de m'accorder ses conseils sur les mesures que je dois prendre.

Pénétré de zèle à remplir les devoirs de ma soumission, j'ai l'honneur d'être, avec le plus profond respect, de Votre Altesse,

le très humble et obéissant serviteur

JEAN STOURZA PRINCE

ANEXA II.

Rapport du Conseil-Général du haut clergé et des boyards de la Moldavie, adressé à S. Altesse le Prince régnant.

Pour traduction conforme à l'original.

Vienne, 17 Décembre 1825. Asaky.

Jassy, le 12/24 Novembre 1825.

Altesse!

Le conseil-général du haut clergé et des boyards, présidé par S. Eminence l'Archevêque-Primat, a été informé du malheureux événement qui vient d'avoir lieu au centre de cette capitale, concernant le nommé Hascal-Kaufmann Israélite, y domicilié, connu pour un des premiers négociants de la ville où il est établi depuis très longtemps et où il possède plusieurs propriétés, maisons et boutiques, lequel fut le 6/18 du courant saisi à l'imprévu dans sa maison par des sous-officiers armés et précisément par ordre de l'agent consulaire Mr. de Lippa. Ceux-ci s'étant emparés de vive force de la personne du dit Hascal, l'enlevèrent violemment de sa maison et le traînant dans les rues, l'assommèrent de coups de bâton, au milieu d'une foule de peuple et parmi les cris du malheureux patient et de sa famille, qui implorait du secours. Sur ces entrefaites survinrent trois individus attachés au dicastère, nommé camàra, à la juridiction duquel, selon les institutions du pays, appartient le corps de juifs indigènes. Ces individus, accompagnés du Sieur Guler-Agassi, employé du dit dicastère, accoururent aussitôt vers la foule et demandèrent la cause de ce tumulte et d'un pareil procédé et ayant appris que la personne maltraitée de cette manière était un des négociants et propriétaires, connu et établi dans le pays, voulant, comme il en était de leur devoir, le soustraire à un maltraitement aussi arbitraire que dangereux, les sous-officiers non seulement s'y opposèrent, en chargeant de coups le dit Sieur Guler-Agassi, mais ayant tiré l'épée, et menaçant de faire main basse, blessèrent plusieurs

des dits employés et coupèrent le bonnet d'un tzohodar. La foule du peuple s'augmentant toujours plus et les soldats de la police de la ville étant accourus au bruit, les sous-officiers lâchèrent prise, laissant le dit négociant à demi-mort sur le pavé et le Sieur Guler-Agassi assommé de coups de bâton.

Ce fâcheux événement causa à tout le conseil-général un étonnement et une affliction très sensible, non moins qu'universelle, lequel, ayant pris en considération les désordres continuels qui ont lieu, et les entraves que Mr. l'Agent de Lippa met à l'accomplissement des droits et des dettes que les rayas ont à réclamer de la part des sujets, ainsi que le mépris des ordres et réglemens émanés par le gouvernement, qui n'ont d'autre but que la protection des droits, de la sûreté individuelle et des biens particuliers; s'est aussitôt réuni au palais de l'Archevêché, à l'objet d'adresser en pleine séance un rapport à V. A. et de faire parvenir au seuil de la Sublime Porte Ottomane sa très humble pétition, dans laquelle il va exposer les griefs touchant la conduite de Mr. l'Agent de Lippa. A l'ouverture de la séance, le conseil-général reçut l'adresse, que V. A. lui fit parvenir, par laquelle elle l'a chargé d'examiner la requête du nommé Hascal, qui fut présenté le 25 du mois passé, ainsi que le rapport de la visite faite par le chirurgien, qui le déclare en état de danger, et le procès-verbal, dressé par les boyards délégués à cet objet à se rendre sur les lieux. Ayant donc pris connaissance de l'affaire du pétitionnaire, dont la maison a été fouillée par cinq sous-officiers, et lui même arraché et traîné dans les rues, non moins que de la conduite des quatre employés de la Camàra, qui s'étaient rendus au lieu où le dit Hascal, ainsi que sa famille, plongés dans le désespoir et les souffrances, demandaient à haute voix du secours et de la protection à la Police; (laissant, en attendant, en suspens le droit de protection du réclamant, jusqu'à ce que ce doute soit éclairé entre le gouvernement et Mr. l'Agent de Lippa:) aux demandes qu'il a plu à V. A. de faire au conseil-général.

1. Si le procédé des sous-officiers, en fouillant à main armée la maison du dit négociant, ait été d'un mode légal dans l'état actuel de parfaite harmonie qui existe entre les deux hautes cours, surtout lorsque le droit de protection du réclamant est encore douteux, et dont on a convenu d'attendre la décisive souveraine résolution des respectifs gouvernements, avec condition que la partie qui la première recevrait la susdite solution la communiquerait à l'autre.

2. Si dans les affaires de pareille nature, telles que : querelles, voies de fait, bastonnades et autres semblables procédés, qui compromettent la tranquillité et la sûreté individuelle, et celle des biens publics, la police de quelqu'état que ce soit, ne soit pas tenue à les en empêcher, et si celle de la Moldavie n'ait pas toujours rempli ses devoirs, en empêchant de pareils

désordres, et si elle n'est pas responsable de tous ceux qui, soit indigènes, soit étrangers, habitant ce pays, et si elle n'est pas tenue de prêter assistance et main forte toutes les fois qu'elle en est requise.

3. Sous quel point de vue et de quelle manière faille-t-il considérer la mesure prise par les sous-officiers en tirant l'épée vers les neffers (:soldat de la Cour:) qui, comme chargés de la police accoururent aux cris et aux réclamations du maltraité Hascal, afin d'empêcher un tel acte arbitraire, qui, quand même eût-il été autorisé par une loi quelconque, était défendu par celle de l'humanité, surtout lorsque l'autorité locale ne s'est jamais refusée de prêter assistance aux réclamations des agents des cours respectives, pour soumettre des sujets récalcitrants aux ordres de leur autorité compétente, et cela d'après les principes qui sont en vigueur partout.

4. Si ce procédé n'ait pas été une forme de gouvernement, qu'on peut appeler «état dans l'état», et si son étendue et sa nature n'aient pas été favorisées par la déférence, que le gouvernement local, vu la parfaite harmonie existante entre la Sublime Porte Ottomane et la Cour I-le et R-le d'Autriche, donne à l'Agence de cette dernière, au-delà de celle qu'elle a le droit de prétendre contre l'ancien usage établi, tel que la création des starostys (:sous-agents :) que l'honorable I. et R. Agence a faits dans tous les districts de la principauté, sous le nom de commissaires de l'Agence, qui depuis l'époque de la gestion de M. de Lippa ont élevé des drapeaux dans toutes les villes de la principauté.

5. S'il y a un exemple que pour de pareilles affaires, qui étant examinées auraient pu être arrangées sur-le-champ, la chancellerie de l'Agence I. R. ait été fermée, suspendant par cela toutes les affaires et tous les procès, et si les notes du département des affaires étrangères et de la postelnitzie (: ministère :) aient jamais été rejetées avec mépris et dédaigneusement par quelqu'agent que ce fût, au moment même où la postelnitzie, par une note accompagnée du procès-verbal et des témoignages à l'appui, invitait Mr. de Lippa à déléguer un de ses employés pour assister à l'examen de l'affaire du dit Hascal, à l'égard de laquelle Mr. l'Agent lui-même avait demandé une satisfaction contre les soldats de la police, qui avaient été battus et blessés par les sous-officiers, envoyés de la part de l'Agence I-le et R-le.

La conseil-général remplissant les ordres de V. A., examina en premier lieu le contenu de la requête qui fut présentée à V. A. par le nommé Hascal du 25 du mois d'Août; et dans laquelle il expose, que depuis sa première jeunesse jusqu'à présent, étant domicilié dans ce pays, il y exerce d'une manière très intègre l'état de négociant, moyennant lequel ayant fait à Iassy, où il est établi, l'acquisition de différentes maisons et propriétés, il est intentionné et résolu de finir ses jours dans cette ville au sein de sa

famille, et qu'en vertu des firmans publiés, il réclame d'être reconnu Raya ou sujet de la Sublime Porte Ottomane, afin de pouvoir jouir, conserver et administrer les biens immeubles qu'il possède en Moldavie, laquelle requête ayant été renvoyée à la Camàra princière et de là étant parvenue à la trésorerie et par celle-ci communiquée au département des affaires étrangères, pour informer l'honorable Agence I-le et R-le que le nommé Hascal, ne voulant pas se défaire de ses propriétés dont il jouit avec sa famille, a réclamé la protection de la Sublime Porte Ottomane, pour en être reconnu comme sujet raya. Le département des affaires étrangères n'a pas manqué de la communiquer à l'Agence, par une note qu'il lui a adressée et sur laquelle Mr. l'Agent de Lippa garda un silence absolu. Ensuite le conseil-général s'est aussi occupé de l'examen de la pétition de la femme du dit Hascal, dans laquelle elle expose sa plainte sur l'état déplorable de son mari, qui a été couvert de meurtrissures, traîné dans la boue et réduit au danger de mort, dont il n'est pas encore échappé, malgré les secours des médecins qu'ils l'ont soigné et qui le soignent à l'hôpital, en suppliant: qu'en vertu des réclamations, faites auprès de la Sublime Porte, il soit protégé ainsi que les autres Rayas.

En outre le conseil-général passa à l'examen du rapport du médecin de la ville et du *protomedicus*, dans lesquels ils indiquent l'état des meurtrissures qui paraissent sur le corps du maltraité Hascal, et surtout dans la partie droite du bas-ventre: finalement le conseil-général prit à examiner les témoignages et les procès-verbaux, dressés par les boyards, qui furent députés à cette affaire et il a soigneusement pris connaissance du contenu des certificats donnés par les marchands, bourgeois, chrétiens et juifs, Rayas et sujets étrangers, voisins de la maison du patient, ainsi que des autres habitants, qui s'y sont trouvés présents, qui attestent: que les sous-officiers ayant débouché de chaque rue par deux, et s'étant enfin présentés à la maison du dit Hascal au nombre de cinq, deux en ont gardé l'avenue et les trois autres y entrèrent et ressortirent bientôt en traînant par les cheveux le dit Hascal et en l'assommant de bastonades, à quoi étant survenu un employé de nazir (:administration des égyptiens *primiers*:) et ayant vu l'état déplorable du négociant, il s'en mêla comme médiateur, pour apaiser la chose-mais celui-ci ayant été lui-même assommé de coups par les caporaux, avec peine a-t-il pu se sauver.

Après cela Hascal étant toujours traîné dans la boue, on arriva de cette manière jusqu'à la maison du chef des juifs. Un individu qui en sortait, voyant la manière dont Hascal était traité, observa que le dit négociant n'était pas sujet autrichien, sur quoi il fut aussi à son tour couvert de coups par les sous-officiers, qui continuant à traîner le malheureux, arrivés au coin

de la rue nommée Boylick, ils y rencontrèrent Guler-Agassi, avec deux neffers, qui informèrent les sous-officiers, que Hascal étant rayas, ils devaient le leur remettre pour être livré au gouvernement local, et Guler voulant le préserver des maltraitements, il le couvrit de sa personne, ce qui ne retint pas les sous-officiers de charger aussi celui-ci de coups, ainsi que les deux neffers. Les témoins ajoutent aussi, que sur ces entrefaites, étant survenus trois autres neffers et un ciocodar, soldat de la garde de la Cour, ceux-ci voyant qu'on assommait Guler-Agassi, qui demandait du secours, commencèrent aussi à leur tour à se défendre avec leurs bâtons, mais un employé de l'Agence, qui y était accouru, ordonna de tirer l'épée, ce que deux sous-officiers firent à l'instant, et coupèrent, entre autres, le bonnet du ciocodar, en lui portant aussi des coups à la tête avec la poignée du sabre et que les sous-officiers, voyant enfin que l'attroupement du peuple s'augmentait toujours de plus, lâchèrent prise, et abandonnèrent le malheureux Hascal évanoui dans la boue, d'où il a été retiré par les habitants ainsi que Guler-Agassi qu'on trouva pareillement évanoui, tel qu'il constate par les certificats des témoins, légalisés et avérés par le chef des rabbins et par les hommes de loi de leur culte, sous le serment et l'anathème qui leur a été déféré.

Tous ces faits ont été aussi constatés par l'Agia, chargée de la police intérieure de la ville et de la perquisition de cet événement. Le conseil général ayant pris pleine connaissance des circonstances et du procédé violent des sous-officiers, qui se portèrent à des voies de fait envers les neffers de la cour, sur lesquels ils tirèrent l'épée, partage ces sentiments d'étonnement et ceux de toutes les classes des habitants de la ville, et ne manque pas de représenter à V. A. les réglemens et les usages, qui ont été toujours observés dans cette principauté dans de pareils cas et ils empressent de communiquer à V. A. ses opinions, sur chaque point contenu dans l'adresse de V. A., basés sur la conduite qui a toujours été tenue, en traitant à l'aimable avec les consulats qui sont établis dans cette principauté.

Ad 1-um. Quant au procédé des sous-officiers qui ont fouillé la maison du Sieur Hascal, qui ne voulant se défaire de ses propriétés, en vertu d'ordres supérieurs, attendu qu'il a résolu de passer toute sa vie, en exerçant son état dans ce pays, de même qu'il l'a fait jusqu' à présent, ayant pour cela demandé d'être reconnu raya de la Sublime Porte, et le gouvernement local ayant suivi toutes les convenances et réglemens, qui se pratiquent dans ces cas, Mr. de Lippa ne pouvait nullement envoyer les sous-officiers pour exercer un acte de vive force envers le négociant Hascal, sans fouler aux pieds toutes les convenances, auxquelles il est tenu envers le gou-

vernement et sans sortir des limites de la bonne harmonie existante entre les deux puissances respectives, surtout, attendu que cette affaire avait été précédemment connue et traitée par Mr. de Lippa même. Et malgré le principe établi que les sujets étrangers qui se rendent coupables, doivent être punis par les consulats de la Cour dont ils jouissent la protection, il est certain, que le nommé Hascal en s'adressant au gouvernement local pour en solliciter la protection, afin de conserver ses propriétés, ne s'est nullement rendu coupable, d'autant plus que l'Agence I-le et R-le en a été informée par une note, qui lui fut adressée.

Ad 2-dum. Que, dans les affaires de querelles, de voies de fait, de vive force et autres qui troublent la tranquillité publique, la sûreté individuelle, et celle des biens particuliers, la police de chaque état est tenue d'y accourir en tout temps, et qu'elle en serait responsable si elle ne prêtait pas les secours convenables, non seulement aux indigènes, mais aussi aux habitants étrangers d'un état quelconque.

Ad 3-tium. L'acte de tirer l'épée envers les neffers, qui accoururent aux cris et aux réclamations du patient, dans l'intention d'apaiser et empêcher un fait aussi violent, se trouve non seulement en contradiction avec la parfaite harmonie qui unit les deux hautes puissances, mais il menace en outre l'ordre de la société, et cause une espèce d'anarchie, sans exemple dans tout pays organisé, ce qui entraînerait la nullité des droits du gouvernement local en le privant de tous les moyens de pouvoir surveiller à la conservation de l'ordre social.

Ad 4-um. Qu'en effet le procédé des sous-officiers paraît sous la forme d'une domination complète, qu'on appelle l'état dans l'état; de même que la création des starostis (:sous-agents:) établis dans toutes les villes de la principauté, peut être considéré comme un gouvernement au milieu d'un autre gouvernement, tandis qu'avant l'anne 1812 les consuls autrichen et russe n'avaient des procureurs que dans la ville de Galatz, qui est un port, et un autre dans celle de Fokschan, ville frontière et de commerce; et que ce ne fut que sous le gouvernement du Prince Callimachi, que l'Agence voulant rechercher les déserteurs, commença à établir des sous-agents dans les principales villes de la Moldavie, qui furent revêtus du titre de starosti: lesquels starosti durant la gestion de Mr. l'Agent de Lippa, élevèrent partout des drapeaux, placèrent les armoiries impériales sur les portes de leurs habitations à la vue du peuple, établirent chacun d'eux un bureau de justice, et formèrent par cela un effet en autre gouvernement au sein du gouvernement national, en employant chacun d'eux des exécuteurs, en forme de caporaux impériaux, qui parcourant tous les villages, et sous prétexte de chercher les déserteurs causent beaucoup de vexations aux habitants, se faisant

nurrir aux dépens de ces derniers, et percevant d'eux des amendes pécuniaires, faisant passer plusieurs sous le nom de sujets sans reconnaître l'autorité des chefs de district et les mesures prises pour la conservation de l'ordre public, ce qui cause à l'autorité locale des désagréments presque journaliers, par les faits violents qu'ils commettent envers les habitants, tandis que d'après les conventions existantes entre la Sublime Porte et les hautes cours amies, il est stipulé: que des consuls avec leurs dragomans doivent être nommés dans chaque principauté, avec l'autorisation du Berat Impérial, de résider dans les capitales des deux principautés, pour la gestion relative aux affaires du commerce étranger, et que le consul-général Mr. de Hakenau, ayant été chargé de remédier aux abus qui s'étaient introduits contre la teneur des traités et des conventions existantes, entre la Sublime Porte Ott-ne et l'auguste Cour I-le et R-le d'Autriche, qui lui furent communiqués par écrit de la part du conseil-général, du haut clergé et des boyards, avec le prière d'en examiner tous les points y énoncés, et d'y mettre ordre, s'en étant pleinement informé, assura le conseil-général que tout serait arrangé selon la teneur des traités, ce qu'il confirma par un acte de mois de Mai 1824, signé par lui-même et Mr. l'agent de Lippa, ce qui fit espérer à V. A. ainsi qu'à ce conseil-général: que tous les abus allaient cesser.

Mais ce n'est qu'à grand regret qu'on se persuade du contraire, et que Mr. l'Agent de Lippa n'a pas supprimé les starosti, qui poursuivent dans les villes de la province, comme ci-devant, à exercer leurs fonctions en protégeant tout vagabond, qui ne s'annonce pas à la police locale, et qui parcourt tout le pays sans être muni de passeport des autorités locales.

Ad 5-um. Quant à la cinquième demande contenue dans l'adresse de V. A., si jamais en temps de paix il y ait eu des exemples, que pour des affaires qui peuvent être entièrement arrangées, on ait fermé une chancellerie consulaire, et on ait à suspendre tout procès et affaire, et si jamais on ait rejeté avec mépris et dédain les notes du département des affaires étrangères, adressées par ordre du gouvernement; le conseil-général informe V. A. qu'aucun de ses membres, ni aucun des boyards qui ont servi antérieurement dans le département des affaires étrangères, n'a jamais éprouvé un pareil affront ni même en a entendu parler.

Altesse! le conseil-général du haut clergé et des boyards, profondément affligé, expose à V. A. que c'est contre son attente et son espoir qu'il voit Mr. l'Agent de Lippa s'écarter de tous ses devoirs dans son procédé envers le gouvernement local, dont les sentiments de prévention n'ont jamais été douteux; et envisageant les désordres qui se succèdent de sa part, par la tolérance des prévarications qui ont lieu de la part des starostis et par les dissensions qui en résultent parmi les habitants des villes de la

province et par la subversion des droits particuliers de rayas, ce qui porte atteinte à leur état et à leur commerce, le conseil-général juge que les procédés de Mr. l'Agent de Lippa entravent la marche du gouvernement local, et compromettent le repos et les droits publics des indigènes, ainsi que des sujets étrangers, par rapport auxquels Mr. l'Agent de Lippa devrait parfaitement harmoniser avec le gouvernement local, surtout lorsque ces étrangers partagent avec eux de tous les avantages du commerce et de l'industrie nationale, ce qui leur impose de se soumettre aux lois de la police, qui veille à la conservation du bien public, car tout homme qui vit dans une société ne peut pas se croire au — dessus des lois qui la régissent, étant tenu au contraire de se prêter aux réglemens qui ont pour but sa conservation et son utilité, tandis que les ordres de M. Lippa se trouvent entièrement en opposition à ces principes salutaires, au moment même où l'amitié du voisinage et l'harmonie la plus parfaite prospèrent entre les deux hautes cours en vertu des traités, qui sont fidèlement observés, et lorsque V. A., pleine de sentiments de dévouement envers l'auguste Cour Imp. d'Autriche, comme d'une Cour très amie de la Sublime Porte Ott. dirige et emploie tous ses soins, en tout ce qui peut augmenter l'amitié d'un bon voisinage, en favorisant les sujets autrichiens pour acquérir les droits qu'ils peuvent réclamer en vertu des traités.

C'est pourquoi, en considération de tous les motifs ci-dessus énoncés, le conseil-général du haut clergé et des boyards, prie V. A. de vouloir faire parvenir au seuil de la Sublime Porte Ott. sa très humble pétition, dans laquelle il expose ses griefs contre les abus qui ont eu lieu de la part de Mr. Lippa et contre les entraves qu'il en résulte à l'exercice des droits des rayas sur les sujets qui refusent de payer leur dettes et de remplir toute autre obligation contractée, afin que par l'entremise de la S. P. O. cet état désagréable de choses cesse, et soit tout à fait annullé, car ainsi que Mr. l'Agent de Lippa a fait fouiller la maison d'un des premiers négociants de la ville, qui s'est déclaré raya de la Sublime Porte Otomane, de même d'autres pareils procédés peuvent compromettre la tranquillité générale : tel que la suspension de sa gestion d'agent a causé une grande consternation dans le peuple qui apprécie moins l'affront fait au gouvernement local, de ce qu'il n'appréhende, que ces procédés ne soit l'avant-coureur de quelque malheureux événement dont il a été naguère le témoin et la victime.

C'est ce dont le conseil-général du haut clergé et des boyards supplie V. A. très respectueusement

de Votre Altesse etc., etc.

(signé) Benjamin Archevêque-Métropolitain de la Moldavie.

Jassy, 12/24 novembre 1825.

(suivent les signatures des membres du conseil-gl.)

ANEXA III.

Stourza c. Metternich.

Iassy, le 13/25 novembre, 1825.

(Orig.)

Altesse Sérénissime,

C'est avec une véritable douleur que je me vois obligé d'entretenir V. A. S. de l'événement fâcheux qui vient d'avoir lieu dans cette capitale, et dont les motifs et les circonstances se trouvent exactement exposés dans le rapport, que le conseil-général du haut clergé et des boyards, m'a présenté le 12/24 novembre, et que j'ai l'honneur de mettre aujourd'hui sous les yeux de Votre Altesse Sérénissime.

Je déplore d'autant plus cet accident, que j'étais trop loin de croire à sa possibilité, après que S. A. S. avait daigné prendre en considération mes dernières représentations et m'avait fait espérer, par sa missive du 14 juin, un meilleur ordre des choses, que je hâtais de tous mes vœux, et par toutes sortes de prévenance envers Mr. l'Agent de Lippa.

Tout en reconnaissant le mérite et la droiture de Mr. de Lippa, je ne crois pas manquer à la vérité, si j'avance que tous les désagréments qui se succèdent depuis sa gestion, doivent être attribués à son caractère difficile et violent, source féconde des débats, des provocations et d'humiliations dont il aggrave mon gouvernement.

Les tribunaux qui sont aujourd'hui en rapport avec l'agence consulaire de S. M. L'Empereur et Roi, sont composés en grande partie des boyards qui s'étaient trouvés dans les mêmes relations avec les prédécesseurs de Mr. de Lippa, et avec lesquels ils ont été toujours en parfaite harmonie, comme ils l'ont été, et le sont actuellement avec les autres consuls résidents à Iassy. Non seulement ces tribunaux ne s'écartent en rien de ce qui avait été légalement pratiqué par le passé, mais ils se conforment en outre aux instructions, que je leur ai données, de témoigner dans toutes les occasions une déférence particulière pour tout ce qu'intéresse les sujets de S. M-té I. R., comme ceux d'une grande puissance, et amie intime de la S. Porte Ottomane, et pour laquelle tous les habitants de la Moldavie, et moi le premier, conservons des sentiments de vénération et de vive reconnaissance.

Cependant, animé de ces bonnes intentions, puis-je, sans enfreindre les ordres que j'ai reçus de la S. P. Ottomane, à l'époque de l'évacuation des Turcs de cette principauté, consentir que les Moldaves soient lésés dans leurs intérêts, et permettre la subversion de leurs droits, telle qu'elle a été effectuée par les subalternes de Mr. Lippa, qui, contre la teneur des

traités, et sans craindre l'animadversion de V. A. S. ont développé leur système d'empiétement et constituèrent un autre gouvernement au sein du gouvernement local.

De l'examen de la dernière contestation, sur la validité de la protection que j'avais accordée à un individu, en vertu d'un firman de la S. P. Ottomane, on constate: que j'étais convenu avec Mr. l'Agent d'en attendre la décision de nos cours respectives, et nous nous imposâmes en outre l'obligation mutuelle, que celui qui d'entre nous deux recevrait le premier cette décision, devrait la notifier à l'autre. Or, en supposant que Mr. de Lippa eût opiné: que ce jugement ne me serait pas favorable, était-il en droit de mettre hors de litige une cause qui restait encore indécise?

Je laisse juger V. A. S. si, sans aucun avis préalable, Mr. l'Agent devait rompre ses engagements solennels, aux mépris desquels il a motivé l'acte illégal et au plus haut point scandaleux? En effet, en se refusant à toutes les propositions amiables, et en fermant la chancellerie de l'Agence, Mr. de Lippa ne pouvait pas se dissimuler qu'une telle conduite était de nature à compromettre la tranquillité publique, et à entretenir cet esprit de méfiance et de parti, qui se roident contre les principes salutaires, que V. A. S. proclame au nom de Son Auguste Monarque, et que je professe dans toute leur pureté.

Mon Prince, ce ne sont plus des individus qui ont essuyé des affronts de la part de Mr. de Lippa, mais un gouvernement légalement institué et reconnu, qui se trouve blessé dans ce qu'il a de plus sacré, et quelque soit l'état et les relations de la Moldavie, j'ose espérer que V. A. S. approuvera dans sa justice, les sentiments de dignité, dont le conseil-général est animé, et lequel s'adresse à la S. P. Ottomane pour la supplier de solliciter auprès de la Cour I-le d'Autriche la réparation due aux griefs déjà signalés.

Ayant épuisé toutes les voies de conciliations, il n'est plus en mon pouvoir d'empêcher la démarche du conseil-général, et il ne me reste que de réclamer en cette occasion l'assistance très efficace de V. A. S. pour régler une affaire aussi importante. C'est à Vous, mon Prince, que je devrais le bonheur de pouvoir gouverner paisiblement, et de me livrer aux doux soins d'entretenir et de resserrer, en ce qui dépend de moi, les liens d'amitié qui unissent nos Cours impériales.

Je saisis cette occasion pour réitérer à V. A. S. les sentiments de la haute considération que je lui ai voués, et avec lesquels

J'ai l'honneur d'être, etc., etc.

STOURZA m/p *cyrillisch*.

